

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Γένος και Συμφωνία σε Δίγλωσσους Ομιλητές Αγγλικής και
Ελληνικής Γλώσσας: Μια μελέτη σε παιδιά ηλικίας 7-11 ετών**

Στέλλα Αδάμου Παναγή

Επιβλέπων Καθηγητής
Πέτρος Καρατσαρέας

Ιούνιος 2017

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Γένος και Συμφωνία σε Δίγλωσσους Ομιλητές Αγγλικής και
Ελληνικής Γλώσσας: Μια μελέτη σε παιδιά ηλικίας 7-11 ετών**

Στέλλα Αδάμου Παναγή

Επιβλέπων Καθηγητής

Πέτρος Καρατσαρέας

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία από τη σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Ιούνιος 2017

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τον τρόπο που λειτουργεί το γραμματικό γένος στη γλωσσική συμπεριφορά μίας ξεχωριστής ομάδας δίγλωσσων ομιλητών, κατοίκων Κύπρου, με εκτενή έκθεση στην Αγγλική Γλώσσα και μερική έκθεση στην Ελληνική Γλώσσα. Για την αξιολόγηση της συμπεριφοράς του γένους στη συγκεκριμένη ομάδα ομιλητών, αναλύθηκαν τα δεδομένα υπό μορφή συνεντεύξεων που συλλέχθηκαν από οκτώ ομιλητές ηλικιών 7-11 ετών. Μέσα από την έρευνα παρατηρήθηκε ότι το φαινόμενο της ασυμφωνίας του γένους παρουσιάζεται σε όλους τους ομιλητές, σε βαθμό όμως που να μην επηρεάζει την κατάκτηση της τιμής του γένους καταλυτικά. Τα αποτελέσματα είναι αρκετά ενδιαφέροντα ως προς την κανονικότητα που παρουσιάζει το φαινόμενο της ασυμφωνίας γένους, αφού στη συντριπτική πλειοψηφία τους, οι περιπτώσεις ασυμφωνίας, αφορούν την απόδοση ουδέτερου γένους στόχων συμφωνίας, σε θηλυκά και αρσενικά ουσιαστικά με το χαρακτηριστικό [-έμφυχο]. Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή αποτελείται από επτά κεφάλαια. Στο πρώτο εισαγωγικό κεφάλαιο, διατυπώνεται το θέμα και η σημασία της έρευνας. Στο δεύτερο, παρουσιάζεται μία ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας σε σχέση με το γραμματικό γένος στη νέα ελληνική και την κατάκτηση του γένους από δίγλωσσους ομιλητές. Στο τρίτο κεφάλαιο παρατίθενται τα ερευνητικά ερωτήματα και οι στόχοι της έρευνας. Στο τέταρτο κεφάλαιο περιγράφεται η μεθοδολογία της έρευνας, ενώ στο πέμπτο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σε πίνακες. Στο έκτο κεφάλαιο αναλύονται τα αποτελέσματα σε μία συζήτηση που ενέχει αναφορές σε θεωρητικές προεκτάσεις της έρευνας και τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο, που αποτελεί και τον επίλογο της έρευνας, παρουσιάζονται οι απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στο κεφάλαιο τρία και τα συμπεράσματα. Επιπλέον, στο καταληκτικό κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε κάποια άλλα ευρήματα της έρευνας, που μπορούν να αποτελέσουν πεδία μεταγενέστερων ερευνών.

Abstract

This thesis examines grammatical gender in a group of English-Greek bilingual speakers of a young age residing in Cyprus, with extensive input of English and partial input of Greek. Interview data were collected and analysed from eight speakers aged 7–11 years. The analysis showed that the phenomenon of gender disagreement was found in all speakers but to an extent that it did not appear to significantly affect the overall acquisition of gender. The results are quite interesting as to the regularity of the phenomenon of gender mismatch, since, in the overwhelming majority, non-target productions show that the semantics related feature [\pm animate] is used as the most important criterion whereby male and female nouns control neuter-marked agreement targets. This master thesis consists of seven chapters. The introductory chapter presents the subject and the importance of the research. The second chapter reviews the existing literature that relates to the grammatical gender in Modern Greek and the acquisition of gender by bilingual speakers. The third chapter sets out research questions and research objectives. The fourth describes the research methodology and the fifth chapter presents the results in tables. In the sixth chapter the results are analyzed in a discussion involving references to the theoretical implications of the research. Finally, the seventh chapter, which is the epilogue of the thesis, presents the answers to the research questions raised in chapter three and the conclusions of the research. In addition, the final chapter refers to some other research findings that can intrigue some further research.

Ευχαριστίες

Για την ολοκλήρωση αυτής της μεταπτυχιακής διατριβής ευχαριστώ εκ βάθρων τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Πέτρο Καρατσαρέα, αφενός για την πολύ διαφωτιστική, βήμα προς βήμα καθοδήγησή του, και αφετέρου για την ηθική υποστήριξη σε όλη τη διάρκεια της συγγραφής της εργασίας μου. Ευχαριστίες επίσης οφείλω στα παιδάκια που αποτέλεσαν το δείγμα ομιλητών, πάνω στα οποία στηρίχτηκε η έρευνα της διατριβής, καθώς και στους γονείς τους, που με μεγάλη προθυμία μου έδωσαν την έγκρισή τους. Τέλος, ευχαριστώ την κόρη μου για τη μεγάλη υπομονή και κατανόηση που επέδειξε, καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα, και ειδικότερα κατά τη διαδικασία εκπόνησης της παρούσας διατριβής.

Περιεχόμενα

1	Εισαγωγή.....	1
2	Το γένος στη Νέα Ελληνική.....	5
2.1	Μια γενική αναφορά στο γένος.....	5
2.2	Κατηγοριοποίηση/Καθορισμός γένους.....	6
2.2.1	Ο ρόλος της σημασιολογίας.....	6
2.2.2	Ο ρόλος της μορφολογίας.....	7
2.2.3	Πρωτοτυπικότητα στο γένος.....	9
2.3	Συμφωνία.....	11
2.4	Κατάκτηση του γένους και διγλωσσία.....	13
2.4.1	Κατάκτηση του γένους μέσω φωνολογίας.....	13
2.4.2	Η σημασία της ποσότητας και της ποιότητας έκθεσης στην γλώσσα	15
2.4.3	Χρήση του ουδετέρου ως «αμαρκάριστου γένους» στην ελληνική γλώσσα..	16
2.4.4	Το γένος στη γλώσσα των «Αγγλο-Κυπρίων».....	18
3	Ερευνητικά Ερωτήματα.....	19
4	Μεθοδολογία.....	21
4.1	Επιλογή ομιλητών.....	21
4.2	Το γλωσσικό προφίλ των ομιλητών.....	21
4.3	Επιλογή μεθόδου-Συλλογή δεδομένων.....	24
4.4	Ηχογράφηση δείγματος.....	26
4.5	Μεταγραφή συνεντεύξεων.....	27
5	Αποτελέσματα.....	28
6	Ανάλυση αποτελεσμάτων.....	37
7	Επίλογος.....	47
7.1	Απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα.....	47
7.2	Τα «σποραδικά φαινόμενα».....	49
7.3	Επιλογικές Παρατηρήσεις.....	51
	Παραρτήματα.....	53
	Α. Πίνακες αποτελεσμάτων ανά ομιλητή.....	53

B. Ερωτηματολόγιο: Αξιολόγηση ως προς την έκθεση των ομιλητών στην Αγγλική και Ελληνική γλώσσα.....	69
Γ. Εικόνα ως αφορμή συζήτησης.....	70
Βιβλιογραφία.....	71

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι το θέμα της κατάκτησης της συμφωνίας του γένους έχει απασχολήσει πολλές έρευνες και έχει καλυφθεί σε πολλές εκφάνσεις του. Μεγάλος αριθμός προηγούμενων μελετών και ερευνών έχουν ασχοληθεί με το πώς αποδίδεται το γένος στην ελληνική γλώσσα (στο εξής ΕΓ), την περιγραφή, τις αποκλίσεις και τα παράδοξα της συμφωνίας του γένους, την εξέλιξή του μέσα από μεταβολές αλλά και την κατάκτησή του από μονόγλωσσους και δίγλωσσους ομιλητές.

Αυτό που θα επιχειρήσει να προσφέρει επιπλέον η συγκεκριμένη μελέτη είναι μια προσεκτική παρατήρηση της λειτουργίας του γένους, σε σχέση με τη συμφωνία, σε μια συγκεκριμένη και ιδιαίτερη ομάδα ομιλητών. Οι ομιλητές/τριες¹ υπό παρατήρηση, είναι ανήλικοι/ες, ηλικίας 7-11 ετών, ελληνοκυπριακής καταγωγής, ζουν στη χώρα καταγωγής τους είτε από τη γέννηση, είτε από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους και είναι δίγλωσσοι/ες, οι οποίοι/ες αναγνωρίζουν την αγγλική σαν πρώτη τους γλώσσα, και όχι την ελληνική.

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να παρατηρήσει, να εντοπίσει και αν είναι δυνατόν να ερμηνεύσει τις ασυμφωνίες γένους που προκύπτουν από την όσο το δυνατόν φυσικότερη παραγωγή λόγου των προαναφερθέντων ομιλητών. Την αφορμή για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος εργασίας αποτελεί η εμπειρική παρατήρησή μου ως διδάσκουσα της ΕΓ σε παιδιά που φοιτούν σε αγγλόφωνο δημοτικό σχολείο. Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον μου για το θέμα δεν περιορίζεται στο φαινόμενο της προβληματικής κατάκτησης της συμφωνίας του γένους γενικότερα,

¹ Για μεγαλύτερη ευκολία στην ανάγνωση του κειμένου, αλλά και ομαλότερη ροή του λόγου, στο εξής θα χρησιμοποιείται μόνο ο όρος «ομιλητές», αναφερόμενος σε άτομα και των δύο φύλων.

αφού η έρευνα έχει ήδη υποδείξει ότι στην κατάκτηση της ελληνικής, ως επιπλέον γλώσσα, το γένος, ως γλωσσικό στοιχείο, προκαλεί δυσκολίες, λόγω της σύνθετης διάστασής του, όσον αφορά την απόδοση αλλά και ερμηνεία του. Έτσι, δεν προκαλεί μεγάλη έκπληξη το φαινόμενο της ασυμφωνίας του γένους, που παρουσιάζεται έντονα σε παιδιά που κατακτούν την ελληνική απλά ως δεύτερη ή επιπλέον γλώσσα. Το ερευνητικό μου ενδιαφέρον εστιάζει ειδικότερα στο γεγονός ότι τα λάθη στους στόχους συμφωνίας γένους, αν και περιορίζονται ως προς τη συχνότητα, εμφανίζονται και στα παιδιά τα οποία στο σχολείο αποκαλούνται «ελληνόφωνα», αφού η καταγωγή και των δύο γονιών τους είναι από την Κύπρο και η ΕΓ είναι παρούσα και στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Θα μπορούσε λοιπόν κάποιος να υποθέσει πως για τους εν λόγω ομιλητές, η κατάκτηση της γλώσσας, και εν προκειμένω η κατάκτηση της συμφωνίας του γένους, θα έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί.

Η πιο πάνω υπόθεση μπορεί να στηριχτεί σε τρία στοιχεία:

1. στην παραμονή τους (στις περισσότερες περιπτώσεις από τη γέννησή τους) στις ελεύθερες περιοχές της Κύπρου, όπου η επίσημη γλώσσα είναι η Ελληνική,
2. στη χρήση και της ΕΓ στο οικογενειακό τους περιβάλλον, και
3. στη διδασκαλία της ΕΓ στο σχολείο ως πρώτη γλώσσα².

Ωστόσο, η παρατήρηση της γλωσσικής συμπεριφοράς των ομιλητών αυτών διαψεύδει την υπόθεση της ολοκληρωμένης κατάκτησης της συμφωνίας του γένους και δημιουργεί περαιτέρω ερωτήματα. Πρώτο εξ αυτών είναι το τι μπορεί να παρεμποδίζει την ολοκλήρωση της κατάκτησης της συμφωνίας του γένους, ακόμη και μέχρι την ηλικία των 11 ετών. Το κοινό στοιχείο που κάνει αυτήν την ομάδα

² Τα παιδιά που ανήκουν στην ομάδα των «ελληνόφωνων» διδάσκονται την ελληνική γλώσσα από τα εγχειρίδια του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, που χρησιμοποιούν και στα δημόσια σχολεία, σε μειωμένες όμως ώρες διδασκαλίας (5 διδακτικές περίοδοι ανά εβδομάδα).

ομιλητών ιδιαίτερη και μάλλον αποτελεί την έμμεση απάντηση στο ερώτημά μας, είναι ότι σε όλες τις περιπτώσεις, τουλάχιστον ο ένας εκ των δύο γονέων γεννήθηκε και έζησε στην Αγγλία, μετά την μετανάστευση των δικών του γονιών ή παππούδων εκεί, κατά τη διάρκεια του μεγάλου κύματος μετανάστευσης Κύπριων προς τη Μ. Βρετανία στις δεκαετίες του 1950 και 1960 (Καρυολαίμου,1997). Φαίνεται λοιπόν ότι οι ομιλητές μας, παρόλο που σε κάποιες περιπτώσεις δεν έζησαν καθόλου στη Μεγάλη Βρετανία ή έζησαν μόνο τα πρώτα χρόνια της ζωής τους, φέρουν γλωσσικά στοιχεία της ΕΓ³ ως «γλώσσα κληρονομιάς», όπως μεταφράζεται ο αγγλικός όρος “heritage language”. Στο Benmamoun (2013:132) ο ορισμός «ομιλητές γλώσσας κληρονομιάς» (heritage speakers) τυπικά αναφέρεται στους μετανάστες δεύτερης γενιάς, τα παιδιά δηλαδή των πρώτων μεταναστών, που ζουν σε ένα δίγλωσσο ή πολύγλωσσο περιβάλλον από πολύ μικρή ηλικία. Οι ομιλητές αυτοί έχουν ως κυρίαρχη γλώσσα τη γλώσσα της χώρας όπου γεννήθηκαν (της χώρας που τους «φιλοξενεί»), σε αντίθεση με τους μετανάστες πρώτης γενιάς που είχαν/έχουν κυρίαρχη γλώσσα τη γλώσσα της πατρίδας τους. Ο/Οι γονέας/γονείς των ομιλητών μας μπορούν να χαρακτηριστούν ως ομιλητές της ΕΓ ως γλώσσα κληρονομιάς λόγω του ότι γεννήθηκαν στη Μ. Βρετανία και έμαθαν την ΕΓ κυρίως από το οικογενειακό τους περιβάλλον και από το Ελληνικό Σχολείο, στο οποίο φοιτούσαν μία φορά την εβδομάδα⁴. Είναι πολύ ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε το πώς οι ομιλητές που εξετάζουμε στην παρούσα μελέτη φαίνονται να κληρονομούν κάποια χαρακτηριστικά της γλώσσας κληρονομιάς των γονιών τους, ενώ μεγαλώνουν σε ένα αρκετά διαφορετικό γλωσσικό περιβάλλον. Ένα από αυτά τα γλωσσικά χαρακτηριστικά, το οποίο θα μονοπωλήσει το ενδιαφέρον αυτής της μελέτης, είναι η προβληματική κατάκτηση της συμφωνίας του γένους από τους νεαρούς αυτούς ομιλητές.

³ Στη δική μας περίπτωση, με τον όρο «ελληνική», αναφερόμαστε στην κυπριακή διάλεκτο στις περιπτώσεις προφορικού λόγου και στη νέα ελληνική στις περιπτώσεις γραπτού λόγου.

⁴ Τα χαρακτηριστικά της κυπριακής ως γλώσσα κληρονομιάς παρουσιάζονται στο Καρατσαρέας (2015).

Στην παρούσα εργασία, η έρευνα δε θα επικεντρωθεί στους λόγους που δημιουργούν κωλύματα στην κατάκτηση του γένους από τους δίγλωσσους ομιλητές μας, αλλά θα εστιάσει στη συχνότητα που συναντάται το φαινόμενο αυτό στον προφορικό τους λόγο και θα προσπαθήσει να εντοπίσει εάν υπάρχει κάποια κανονικότητα στις ασυμφωνίες του γένους, η οποία να μπορεί να ερμηνεύσει, με κάποιον τρόπο, το φαινόμενο αυτό.

Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι πολύ ενδιαφέροντα , αφού στον λόγο των ομιλητών διαφαίνεται μία τάση γλωσσικής αυτορρύθμισης, ένας όρος που παρουσιάζεται από τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Μητσιάκη (2012) ως «μια ασυνείδητη διαδικασία αναπροσαρμογής του συστήματος από τα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας». Οι ομιλητές μας παρουσιάζονται να χρησιμοποιούν υποσυνείδητα τις αρχές της πρωτοτυπικότητας⁵ για να επιτύχουν συμφωνία γένους ανάμεσα στο ουσιαστικό ελεγκτή και στους προσδιοριστές του, λαμβάνοντας υπόψη το σημασιολογικό χαρακτηριστικό [\pm έμψυχο]. Αυτό, μπορεί να αποτελέσει πηγή προβληματισμού σε σχέση με την απόδοση του γραμματικού γένους γενικότερα, αλλά και σε σχέση με τις γλωσσικές μεταβολές που βρίσκονται σε εξέλιξη σε αυτόν τον τομέα.

⁵ Βλ. υποκεφάλαιο 2.2.3

Κεφάλαιο 2

Το γένος στη Νέα Ελληνική⁶

2.1 Μια γενική αναφορά στο γένος

Το διαχρονικό και αυξανόμενο ενδιαφέρον της επιστήμης της γλωσσολογίας προς το γένος οφείλεται κυρίως στην πολυπλοκότητά του. Η έρευνα υποδεικνύει ότι η γραμματική αυτή κατηγορία των γλωσσών δεν υπακούει απόλυτα σε συγκεκριμένους, καθολικούς κανόνες, δεν μπορεί να αναλυθεί μονοσήμαντα και δεν αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό για όλες τις γλώσσες. Σε άλλες γλώσσες υπάρχει ως βαρυσήμαντο κομμάτι της σύνταξης του λόγου και σε άλλες απλώς απουσιάζει (Corbett, 2006).

Όσον αφορά τη νέα ελληνική γλώσσα, το γένος, ως γραμματικό χαρακτηριστικό, αποτελεί αναπόσπαστο και ζωντανό κομμάτι της. Αναπόσπαστο, με την έννοια ότι αποτελεί ένα εγγενές χαρακτηριστικό του κάθε ουσιαστικού (Corbett, 1991; Ράλλη, 2003). Η Ράλλη (2003: 83) καταλήγει στο πιο πάνω συμπέρασμα αφού διαπιστώνει ότι ούτε η Σημασιολογία αλλά ούτε και η Μορφολογία είναι εξ ολοκλήρου υπεύθυνες για την τιμή του γένους όλων των ουσιαστικών. Ζωντανό, με την έννοια ότι αν και το σύστημα του γένους είναι σταθερό, εφόσον δεν αναμένεται να εκλείψει κάποια από τις τρεις τιμές του (αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο) (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Χειλά-Μαρκοπούλου, 2003:51), τείνει να μεταβάλλεται

⁶ Περιγράφεται το σύστημα του γένους της νέας ελληνικής λόγω του ότι αφορά τη συντριπτική πλειοψηφία των νεοελληνικών διαλέκτων (εξαιρούμενες οι μικρασιατικές διάλεκτοι).

διαχρονικά (Γαβριηλίδου-Ευθυμίου, 2003:192), εξομαλύνοντας όποιες παρεκκλίσεις υπάρχουν στις τάξεις του⁷.

2.2 Κατηγοριοποίηση/ Καθορισμός του γένους (Gender Assignment)

Η ελληνική γλώσσα διαθέτει ένα τριμερές σύστημα γένους που αποτελείται από τις διακριτές τιμές: αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο. Ο καθορισμός του γένους, στα ουσιαστικά της νέας Ελληνικής, εξαρτάται από τη σημασία και τη μορφή. Η σημασία αναφέρεται σε χαρακτηριστικά όπως [\pm έμφυχο], ενώ η μορφή σχετίζεται με πληροφορίες σχετικές με τα λεξικά και φωνολογικά χαρακτηριστικά του ουσιαστικού (Ράλλη, 2003:67).

2.2.1 Ο ρόλος της Σημασιολογίας

Ο σημαντικός ρόλος της σημασιολογίας στην κατανομή του γένους αποδεικνύεται από το γεγονός ότι τα ουσιαστικά που δηλώνουν ανθρώπινη υπόσταση, κατανέμονται κυρίως στις δύο κατηγορίες του γένους αρσενικό και θηλυκό. Στην κατηγορία «αρσενικά ουσιαστικά» ανήκουν τα ουσιαστικά που έχουν Αντικείμενο Αναφοράς (στο εξής AA) με αρσενικό φύλο, ενώ στην κατηγορία «θηλυκά ουσιαστικά» ανήκουν αυτά που έχουν AA με θηλυκό φύλο. Σε σχέση με το φύλο τους κατανέμονται στα γένη αρσενικό και θηλυκό και κάποια ουσιαστικά με τα

⁷ Ένα παράδειγμα μεταβολής εν εξελίξει είναι το παράδειγμα των θηλυκών που λήγουν σε -ος, με το οποίο ασχολούνται η Άννα Αναστασιάδη - Συμεωνίδη και η Μαρία Μητσιάκη (2012). Στην εργασία τους εξετάζεται «η εναλλασσόμενη απόδοση γραμματικού γένους στα ουσιαστικά μιας συγκεκριμένης κλιτικής τάξης της νέας ελληνικής και επιδιώκει να ερμηνεύσει την 'αστάθεια' αυτή ως συγχρονική ένδειξη μιας εν εξελίξει μορφολογικής αλλαγής, η οποία παράλληλα υπόκειται στους κανόνες της γλωσσικής αυτορύθμισης.»

χαρακτηριστικά [-ανθρώπινο, + έμφυχο], όπως ζώα, κυρίως οικόσιτα. (βλ. παραδείγματα 1 και 2).⁸

1. *γιος, πατέρας, μαθητής, γάτος* (ουσιαστικά με αρσενικό φυσικό και γραμματικό γένος)

2. *κόρη, μητέρα, μαθήτρια, γάτα* (ουσιαστικά με θηλυκό φυσικό και γραμματικό γένος)

Οι περιπτώσεις των λέξεων με τα χαρακτηριστικά [+έμφυχο, +ανθρώπινο] όπως 'μωρό', 'βρέφος', 'αγόρι', 'κορίτσι' που ανήκουν στην κατηγορία των ουδέτερων ουσιαστικών, φαίνονται να προβληματίζουν τους γλωσσολόγους. Ο Corbett (1991) αναφέρει ότι σε πολλές γλώσσες, στις λέξεις με AA ανήλικα παιδιά, αποδίδεται η τιμή του ουδέτερου γένους εφόσον, παρά το ότι έχουν φυσικό γένος, δεν έχουν αναπαραγωγική ικανότητα (και στο Corbett, 2013:5-6). Συγκεκριμένα όμως, για τις λέξεις «αγόρι» και «κορίτσι», η απόδοσή τους στο ουδέτερο γένος φαίνεται να οφείλεται και στο ότι προέρχονται από παλαιότερα υποκοριστικά που έχουν ουδέτερο γένος.

2.2.2 Ο ρόλος της μορφολογίας

Εάν ο ρόλος της σημασιολογίας για τον καθορισμό του γένους των ουσιαστικών ήταν απόλυτος, τότε όλα τα ουσιαστικά με χαρακτηριστικά [-έμφυχο, -ανθρώπινο], έπρεπε να είναι ουδέτερα. Το παράδειγμα που ακολουθεί αποδεικνύει ότι κάτι τέτοιο δε συμβαίνει στην ΕΓ, καθιστώντας τις τιμές γένους των μη ανθρώπινων ουσιαστικών απρόβλεπτες (Ράλλη 2003: 69).

⁸ (Ράλλη, 2003: 75) Εδώ η Ράλλη σημειώνει ότι «τα πιο οικεία κατοικίδια ζώα» όπως οι γάτες και οι σκύλοι μπορούν να συναντηθούν και στα τρία γένη (γάτος- γάτα- γατί) ενώ για άλλα ζώα το γραμματικό γένος δεν είναι ταυτίζεται απαραίτητα με το φύλο και «αποτελεί μάλλον ένα λεξικό χαρακτηριστικό του ουσιαστικού».

3. καρέκλα [-έμψυχο, θηλυκό]

σύρτης [-έμψυχο, αρσενικό]

καφές [-έμψυχο, αρσενικό]

πύλη [-έμψυχο, θηλυκό]

Η Ράλλη(2000, 2003), ενώ αναγνωρίζει ότι το γένος στα ουσιαστικά της νεοελληνικής καθορίζεται σε αρκετά μεγάλο βαθμό από σημασιολογικούς παράγοντες, καταδεικνύει τη στενή σχέση ανάμεσα στο γένος και στη μορφολογία, ταξινομώντας τα ουσιαστικά σε οκτώ κλιτικές τάξεις. Με αυτόν τον τρόπο μας επιτρέπεται να συλλάβουμε τη συστηματική σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο γένος και κάποιες κλιτικές τάξεις (στο εξής ΚΤ). Η Ράλλη αναγνωρίζει ότι τα ουσιαστικά της ΚΤ2 είναι αρσενικά (καταλήξεις – ης, -ας, -ες, -ους), των ΚΤ3 και 4 είναι θηλυκά και των ΚΤ5,6,7 και 8 είναι ουδέτερα. Όσον αφορά τα ουσιαστικά σε –ος, που ανήκουν στην ΚΤ1 η Ράλλη επισημαίνει ότι μπορούν να είναι αρσενικά (πχ. δρόμος), θηλυκά (πχ. περίοδος) ή ακόμη να δηλώνουν και τα δύο γένη (π.χ γιατρός) (Ράλλη, 2003: 71-75).

Από τα προαναφερθέντα προκύπτει, ότι ο τρόπος απόδοσης του γένους στα ουσιαστικά της ΝΕ, δεν μπορεί να αναλυθεί και να επεξηγηθεί με γενικευμένες αρχές. Τα σημασιολογικά, μορφολογικά και φωνολογικά χαρακτηριστικά ενός ουσιαστικού έχουν τον δικό τους ρόλο στην κατανομή του γένους. Αυτό το συμπέρασμα ενισχύει την άποψη ότι το γένος αποτελεί «εγγενή γραμματική πληροφορία, που καταχωρείται στο νοητικό λεξικό ως ιδιοσυγκρασιακό χαρακτηριστικό του ονόματος» (Πλεμμένου, 2003: 211).

2.2.3 Πρωτοτυπικότητα στο γένος

Οι Αναστασιάδη – Συμεωνίδη & Χειλά – Μαρκοπούλου (στο εξής Α-Σ&Χ-Μ) (2003) προτείνουν την ανάλυση απόδοσης του γένους λαμβάνοντας υπόψη ότι υπάρχουν κάποιες κεντρικές, πρωτοτυπικές κατηγορίες ουσιαστικών και άλλες πιο περιφερειακές (ΑΣ&ΧΜ, 2003:21). Στο άρθρο των Α-Σ&Χ-Μ (2003) επισημαίνεται ότι τα χαρακτηριστικά που ορίζουν την έννοια της πρωτοτυπικότητας είναι τα σημασιολογικά και τα μορφολογικά. Με άλλα λόγια, τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά αφορούν το $[\pm \text{έμψυχο}]$ ενώ τα μορφολογικά αφορούν την παρουσία κλιτικών επιθημάτων που εκπροσωπούν μία κλιτική τάξη, ή ακόμα και παραγωγικών επιθημάτων (Γαβριηλίδου&Ευθυμίου 2003:192). Πιο απλά, το πρωτοτυπικό σύστημα της ΝΕ αναλύεται στον πιο κάτω πίνακα⁹:

Πίνακας 1 Το πρωτοτυπικό σύστημα γένους της ΝΕ (ΑΣ&ΜΜ (2012:640)

Γραμματικό γένος	ΑΡΣ	ΘΗΛ	ΟΥΔ
Φυσικό γένος	[+άρρεν]	[+θήλυ]	[-έμψυχο]
Κλιτικό επίθημα	-s	-a/-i/-u	-o/-i/-a, άκλιτο

Στον πίνακα 1 βλέπουμε ότι πρωτοτυπικά αρσενικά ουσιαστικά θεωρούνται αυτά που το ΑΑ τους έχει άρρεν φυσικό γένος και λήγουν σε –ς (π.χ. αδελφός, παππούς).

Στα μη πρωτοτυπικά αρσενικά ουσιαστικά κατατάσσονται:

- I. αυτά που το ΑΑ τους έχει άρρεν φυσικό γένος, αλλά είναι άκλιτα (π.χ. κομάντο, μπάρμαν),
- II. αυτά που έχουν το χαρακτηριστικό [-έμψυχα] αλλά λήγουν σε –ς (π.χ. δρόμος, ανεμιστήρας, τρίφτης) και
- III. αυτά που είναι [-έμψυχα] και άκλιτα (π.χ. ο πάτριος)

⁹ Από ΑΣ&ΜΜ (2012:640)

Στα πρωτοτυπικά θηλυκά ουσιαστικά, από σημασιολογική άποψη, συγκαταλέγονται τα ουσιαστικά που το AA είναι θηλυκού γένους, ενώ από άποψη μορφής, αυτά που λήγουν σε $-α[-a]$, $-η[-i]$ και $-ου[-u]$. Αυτό σημαίνει, ότι η πρωτοτυπική τάξη των θηλυκών περιλαμβάνει και $[+έμψυχα]$ (π.χ. γυναίκα, αδερφή), αλλά και $[-έμψυχα]$ που δηλώνουν ενέργεια, ιδιότητα και συλλογικότητα (π.χ. ομάδα, καλοσύνη, μυρωδιά). Στα μη πρωτοτυπικά θηλυκά ουσιαστικά συγκαταλέγονται:

- I. θηλυκά ουσιαστικά με AA άρρεν (π.χ. αγορίνα, εξοχότητα)
- II. τα επίκοινα ουσιαστικά που φέρουν τον δείκτη αρσενικότητας $-ς$, των οποίων το γένος αποδίδεται στη σύνταξη, σε επίπεδο συμφωνίας με το φύλο του AA (π.χ. ο/η φιλόλογος, ο/η ταμίας)
- III. τα άκλιτα $[+έμψυχα]$ (π.χ. μπέιμπι σίτερ, σοπράνο)
- IV. τα $[-έμψυχα]$ με δείκτη αρσενικότητας $-ς$ [π.χ. οδός, πρόοδος, εγκύκλιος]

Από άποψη σημασίας πρωτοτυπικά ουδέτερα θεωρούνται όλα τα $[-έμψυχα]$ ενώ από άποψη μορφής είναι όλα όσα λήγουν σε $-ο$, $-ι$, $-α$ ¹⁰ και όλα τα άκλιτα. Στα μη πρωτοτυπικά ουδέτερα συγκαταλέγονται:

- I. τα $[-έμψυχα]$ που λήγουν σε $-ν$ (π.χ. προϊόν, σύμπαν) ή σε $-ς$ (π.χ. φως, κρέας, μέρος)
- II. τα $[+έμψυχα]$ μη υποκοριστικά κλιτά σε $-ο$, $-ι$ ¹¹ που αναφέρονται σε ζώα (π.χ. πρόβατο, αρνί) αλλά και ένας αριθμός άκλιτων (π.χ. κοάλα, γκαρσόν).

¹⁰ Στο Καρατσαρέας(2014) επισημαίνεται ο προβληματισμός γύρω από το επίθημα $-α$, που αποτελεί χαρακτηριστικό τόσο της πρωτοτυπικής κλίσης θηλυκών, όσο και των ουδετέρων. Όπως αναφέρεται, το πρόβλημα αντιμετωπίζεται με την ενίσχυση της σημαντικότητας της σχέσης ανάμεσα στις μορφολογικές και σημασιολογικές ιδιότητες των επιθημάτων. Στο A-Σ&X-M (2003: 30-31) επισημαίνεται επίσης πως «η κλιτική τάξη στην οποία ανήκουν τα θηλυκά ουσιαστικά σε $-α$ διαφοροποιείται ριζικά από την κλιτική τάξη των ουδετέρων σε $-α$ όχι μόνο ως προς τον σχηματισμό άλλων πτώσεων, αλλά και ως προς τη διαθεσιμότητα».

¹¹ Τα $[+έμψυχα]$ υποκοριστικά όπως τα αντράκι, παιδαρέλι, κ.α. θεωρούνται από τις A-Σ&X-M ότι ανήκουν σε μία πρωτοτυπική τάξη ενδιάμεσου βαθμού.(A-Σ&X-M, 2003:31)

Οι Α-Σ&Χ-Μ διαπιστώνουν ότι διαχρονικά οι μεταβολές του γένους υπακούουν στα κριτήρια της πρωτοτυπικότητας, με τα μη πρωτοτυπικά ουσιαστικά να μεταβάλλονται σε πρωτοτυπικά όσο αφορά το γένος και τη μορφολογία του. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι οι κατηγορίες των πρωτοτυπικών ουσιαστικών κερδίζουν συνεχώς νέα μέλη, ενώ οι μη πρωτοτυπικές τάξεις είναι σαφώς πιο κλειστές με τους αριθμούς τους είτε να μένουν ως έχουν, είτε να μειώνονται σταδιακά. Σημειώνεται επίσης, ότι οι διαχρονικές αυτές αλλαγές τείνουν να ενισχύουν τις πρωτοτυπικές τάξεις των ουδετέρων, εις βάρος των μη πρωτοτυπικών τάξεων θηλυκών και αρσενικών. Η αυξημένη αυτή τάση υπέρ του ουδετέρου σχετίζεται άμεσα με τον αμαρκάριστο χαρακτήρα του¹².

2.3 Συμφωνία

Το τριμερές σύστημα γένους της ΝΕ (αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο) διαμορφώνει το πλαίσιο συμφωνίας ανάμεσα στα εμπλεκόμενα μέρη. Αυτό το πλαίσιο έχει ως αφετηρία και ελεγκτή το ουσιαστικό, ως ο εγγενής φορέας του γένους (Χειλά-Μαρκοπούλου, 2003:140) και διαπερνά τα άλλα κλιτά μέρη του λόγου (άρθρο, επίθετο-μεσοπαθητική μετοχή, προσωπική / αόριστη / οριστική / δεικτική / ερωτηματική / αναφορική αντωνυμία, κάποια απόλυτα αριθμητικά, π.χ. ένας / μία / ένα, τέσσερα / τέσσερις, τρία / τρεις- και όλα τα κλιτά αριθμητικά) (Χειλά-Μαρκοπούλου(2003:140)).

Η κατανομή των δεικτών συμφωνίας (παράδειγμα 4), ως προς τις τιμές του γένους στους επιμέρους στόχους, δείχνει τον οικονομικό και συνεκτικό χαρακτήρα της συμφωνίας, σε αντίθεση με την ποικιλία και την πολυμορφία των κλιτικών επιθημάτων που συγκαταλέγονται σε κάθε κατηγορία γένους. Φαίνεται ότι οι δείκτες συμφωνίας που επιλέγονται είναι οι πιο πρωτοτυπικοί, ακόμα και αν το

¹² Στο «ουδέτερο ως ασημάδευτο γένος» θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στο υποκεφάλαιο 2.4.3.

όνομα - ελεγκτής συγκαταλέγεται στα μη πρωτοτυπικά ουσιαστικά της εκάστοτε τάξης.

4. Ένας καλός δρόμος (μη πρωτοτυπικό).

Ένας καλός ντετέκτιβ (άκλιτο μη πρωτοτυπικό).

Ένας καλός γάτος (πρωτοτυπικό).

Ένας καλός παππούς (πρωτοτυπικό).

Στη συμφωνία του γένους, ειδικότερα στα όρια της Ονοματικής φράσης, το γραμματικό γένος είναι αναμφισβήτητο το ισχυρό γένος, με κάθε απόκλιση από αυτόν τον κανόνα να οδηγεί σε αντιγραμματικό αποτέλεσμα (παράδειγμα 5).

5. Αυτό το φρόνιμο κορίτσι παίζει με τις χαριτωμένες κούκλες.

**Αυτή η φρόνιμη κορίτσι παίζει με τα χαριτωμένα κούκλες.*

Ωστόσο, παρατηρούμε πως ενώ μέσα στην ίδια την ονοματική φράση η συμφωνία γραμματικού γένους είναι υποχρεωτική, για τους στόχους που βρίσκονται έξω από αυτήν, η επιλογή του γραμματικού γένους δεν αποτελεί τη μόνη λύση (παράδειγμα 6). Όπως συμπεραίνει και η Χειλά-Μαρκοπούλου(2003:148), «οι όροι συμφωνίας του γένους διαφοροποιούνται ανάλογα με το πεδίο εμβέλειας του ονόματος-ελεγκτή».

6. Είδες το κορίτσι; Ναι το/την είδα.¹³

Παρά τις πιο πάνω διαπιστώσεις, δεν υπάρχει αμφιβολία στο ότι η συμφωνία του γένους μπορεί να λειτουργεί και στους τέσσερις τομείς που αναγνώρισε ο Corbett (1991)¹⁴: 1. στην ονοματική φράση (υποχρεωτικά), 2. πέραν της ονοματικής φράσης

¹³ παράδειγμα από Χειλά-Μαρκοπούλου(2003:149)

¹⁴ βλ. και Καρατσαρέα(2014:83)

αλλά μέσα στην υποπρόταση, 3. πέραν της υποπρότασης αλλά μέσα στην πρόταση, και 4. πέραν της πρότασης.

2.4 Κατάκτηση του Γένους και Διγλωσσία

Κατ' αρχάς, επισημαίνουμε ότι ο όρος «δίγλωσσος» δεν είναι δυνατόν να ερμηνευτεί με έναν και μοναδικό τρόπο, με αποτέλεσμα να υπάρχουν διάφορες υποκατηγορίες που να περιγράφουν διαφορετικές περιπτώσεις διγλωσσίας (Beardsmor, 1982). Σε αυτήν τη μελέτη θα χρησιμοποιήσουμε τον όρο “δίγλωσσος” (“bilingual”) με τον τρόπο που τον χρησιμοποιούν οι A. Salamoura & J.N. Williams (2007: 257): «ο όρος «δίγλωσσος» χρησιμοποιείται με την ευρύτερη σημασία του, η οποία δηλώνει ένα άτομο που κατέχει και χρησιμοποιεί δύο γλώσσες σε οποιονδήποτε βαθμό».

Όσον αφορά την κατάκτηση του γένους σε μία δεύτερη γλώσσα, κοινό σημείο σε όλες τις μελέτες αποτελεί η διαπίστωση ότι παρουσιάζονται σημαντικές δυσκολίες, τόσο όταν και οι δύο γλώσσες διαθέτουν γραμματικό γένος, αλλά και όταν η ΓΛ1 δεν διαθέτει γραμματικό γένος (Τσιμπλή, 2003:173).

2.4.1 Κατάκτηση γένους μέσω φωνολογίας¹⁵

Αποτελεί πλέον κοινό συμπέρασμα αρκετών μελετών ότι το γραμματικό γένος στην ΕΓ κατακτάται από τους φυσικούς ομιλητές σχετικά γρήγορα¹⁶, πριν ακόμη «κλειδώσουν» οι κανόνες που καθορίζουν τη συντακτική δομή της γλώσσας. Φαίνεται λοιπόν, ότι η φωνολογία προηγείται της σύνταξης, σε γλώσσες όπως τα

¹⁵ Διευκρινίζεται ότι εδώ με τον όρο «φωνολογία» εννοείται η μορφή του ουσιαστικού που μπορεί να έχει κλιτικό επίθημα, όπως και στο Τσιμπλή (2003).

¹⁶ Στα Tsimpli-Hulk (2013:135) και S. et al.(2014:773) αναφέρεται η ηλικία 3;6 ως μέσος όρος ηλικίας κατάκτησης του γραμματικού γένους από τους φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής.

Ελληνικά, όπου υπάρχει συσχετισμός ανάμεσα στα φωνολογικά χαρακτηριστικά και στο κάθε γένος. Ως αποτέλεσμα, οι πρώιμοι ομιλητές επιχειρούν να αναγνωρίσουν το γένος ενός ουσιαστικού μόνο και μόνο με βάση τα φωνολογικά του χαρακτηριστικά (Τσιμπλή, 2003:174). Ο ρόλος των φωνολογικών ενδείξεων στα επιθήματα των ουσιαστικών αναφέρεται στην έρευνα ως πολύ σημαντικός, αφού δίνουν τη δυνατότητα ώστε μετά από την κατάκτηση ορισμένων ουσιαστικών, να προβλέπεται από τον ομιλητή η τιμή του γένους (Tsimplici-Hulk, 2013: 130). Ενισχύοντας την πιο πάνω διαπίστωση, οι Tsimplici-Hulk (2013:135) τονίζουν ότι εφόσον το ουσιαστικό αποτελεί τον φορέα-ελεγκτή του γένους, μόλις ο ομιλητής αντιληφθεί τη γλώσσα που κατακτά ως γλώσσα γραμματικού γένους τότε ξεκινά μία αναζήτηση για μορφοφωνολογικά χαρακτηριστικά που να υποδεικνύουν το γένος για κάθε καινούριο ουσιαστικό που υπεισέρχεται στο λεξικό τους. Με αυτήν τη θέση συμφωνούν και οι Salamoura & Williams (2007:260) οι οποίοι αναφέρουν ότι οι απλοί φωνολογικοί κανόνες μπορούν να προβλέψουν το γένος της πλειοψηφίας των ουσιαστικών.

Συγκεκριμένα, για την κατάκτηση του γένους σε περιπτώσεις διγλωσσίας, οι Holmes & De La Batie(1999), Hawkins (1998), Hawkins & Franceschina (2004) υποστηρίζουν επίσης, ότι η φωνολογία και όχι η σύνταξη, είναι κατά βάση υπεύθυνη για την επεξεργασία της κατηγορίας του γένους, όσο αφορά στους σπουδαστές δεύτερης γλώσσας, των οποίων η μητρική δεν έχει γραμματικοποιημένη κατηγορία γένους (Τσιμπλή, 2003: 173). Η Τσιμπλή (2003: 179) παρατηρεί ότι εφόσον στην ελληνική το γραμματικό γένος, τις περισσότερες φορές, δεν αντιστοιχεί με το φυσικό, μόνο η φωνολογική πραγμάτωση παραμένει ως δείκτης κανονικότητας στην κατάκτησή του. Αν απουσίαζε κι αυτή, θα ήταν σχεδόν ακατόρθωτη η κατάκτηση του γένους, αφού ο μόνος τρόπος θα ήταν η απομνημόνευση του κάθε «τεμαχίου» ξεχωριστά.

2.4.2 Η σημασία της ποσότητας και της ποιότητας έκθεσης¹⁷ στην γλώσσα

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η έκθεση στη γλώσσα-στόχο είναι απαραίτητη για την κατάκτησή της. Οι Sharon, Argyri, Cornips, Hulk, Sorace & Tsimpli (2014:767) καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι σε περιπτώσεις διγλωσσίας, στην κατάκτηση του γραμματικού γένους στα Ελληνικά, σημαντικότερο ρόλο έχει η μεγαλύτερη έκθεση των παιδιών στη γλώσσα, παρά η ηλικία στην οποία πρωτο-εκτίθενται σ' αυτήν.

Η έρευνα των S. et al. (2014) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η έκταση της έκθεσης αλληλεπιδρά με την ποιότητα αυτής, τη γονική εκπαίδευση και την ηλικία που αρχίζει η έκθεση. Το αποτέλεσμα της έρευνάς τους συνδυάζεται με την παρατήρηση ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν σε δίγλωσσο περιβάλλον θα πρέπει να μοιράζουν τον χρόνο τους, άρα και την έκθεση στη γλώσσα, ανάμεσα σε δύο γλώσσες. Εκ των πραγμάτων λοιπόν, τα δίγλωσσα παιδιά έχουν μόνο ένα μέρος της έκθεσης στη γλώσσα, από αυτήν που έχουν τα συνομήλικά τους, μονόγλωσσα παιδιά. Ωστόσο, τα συγχρόνως δίγλωσσα παιδιά, που έχουν εκτεταμένη, «ποιοτική» και σταθερή έκθεση στις γλώσσες, παρατηρούνται να κατακτούν τα στοιχεία και των δύο γλωσσών ακόμη και με κανονικούς ρυθμούς. Στις περιπτώσεις αυτές, που τα παιδιά έχουν 2 ΓΛ1, παρατηρείται πως κάνουν τα ίδια λάθη, σχετικά με το γένος, με τα μονόγλωσσα παιδιά (S. et al., 2014:771). Από την άλλη, τα παιδιά που δεν εκτίθενται στη γλώσσα-στόχο αρκετά, είτε στο σπίτι ή στο σχολείο, αποδίδουν σημαντικά λιγότερο από τα συνομήλικα τους, μονόγλωσσα. Συγκεκριμένα, οι Montrul, Foote and Perpinan (2008)¹⁸ δείχνουν ότι «οι ομιλητές γλώσσας

¹⁷ Χρησιμοποιείται ο όρος «έκθεση» με την έννοια του «language input». Η πιο σωστή μετάφραση του όρου “input” είναι «εισαγόμενο», αλλά λόγω του ότι στην προκειμένη περίπτωση έχει να κάνει και με το βαθμό έκθεσης των ομιλητών σε φυσικά γλωσσικά δεδομένα, χρησιμοποιείται ο όρος «έκθεση».

¹⁸ Από S. et al. (2014:771).

κληρονομιάς»¹⁹, παρόλο που έρχονται σε επαφή με τη γλώσσα-στόχο από τη γέννησή τους, κάνουν παρόμοια λάθη με τους ενήλικες με ΓΛ2. Αυτό συμβαίνει λόγω της ανεπαρκούς και ποικιλόμορφης έκθεσης της γλώσσας στο σπίτι.

Στο τέλος, οι S. και συν. (2014), συμπεραίνουν ότι η έκταση της έκθεσης στη γλώσσα-στόχο επηρεάζει τη γλωσσική ανάπτυξη σε ποικίλους τομείς, ειδικότερα στον ρυθμό με τον οποίο επιτυγχάνεται η κατάκτηση (του γραμματικού γένους), και στο αν τελικά τα παιδιά αυτά μπορούν να φτάσουν το γλωσσικό επίπεδο των μονόγλωσσων παιδιών.

2.4.3 Χρήση του ουδέτερου ως «αμαρκάριστο γένος» στην Ελληνική Γλώσσα

Αυξανόμενο ερευνητικό ενδιαφέρον παρατηρείται σε σχέση με την τιμή του ουδέτερου γένους, ως το αμαρκάριστο γένος της ΕΓ, και πώς αυτό επηρεάζει την κατάκτηση του γραμματικού γένους σε περιπτώσεις διγλωσσίας. Στην Ελληνική, λόγω της «διαφάνειας» του μορφοφωολογικού συστήματος της γλώσσας σε σχέση με το γένος (Rodina & Westgaard, 2013:51), η κατάκτηση του γένους παρουσιάζεται γενικότερα ομαλή (unproblematic). Ωστόσο, μελέτες (Stephany, 1997 ; Mastropanlou, 2006) δείχνουν ότι το ουδέτερο γένος αναπτύσσεται νωρίτερα από το αρσενικό και θηλυκό, παρουσιάζεται ως το λιγότερο προβληματικό στα πρώιμα στάδια της κατάκτησης και χρησιμοποιείται με μεγαλύτερη συχνότητα από τα παιδιά αλλά και από τους ομιλητές της ΝΕ ως ΓΛ2 (Tsimpli-Hulk, 2013; Tsimpli, 2003; S. et al., 2014:773).

Η προτεραιότητα που δίνεται στο ουδέτερο γένος, σε περιπτώσεις κατάκτησης της Ελληνικής είτε σαν ΓΛ1, είτε σαν ΓΛ2 σχετίζεται άμεσα με το χαρακτηριστικό του ως

¹⁹ Για ορισμό βλ. Κεφάλαιο 1.

προεπιλεγμένο. Στο Tsimpli-Hulk (2013) τίθεται προς συζήτηση ο προβληματισμός σχετικά με το ποια κριτήρια θεωρούνται βásiμα, ώστε να χαρακτηριστεί μία τιμή γένους ως «προεπιλεγμένη τιμή»²⁰. Η συζήτηση καταλήγει στο ότι το ουδέτερο γίνεται δεχτό ως το προεπιλεγμένο γένος, αφού είναι η επιλογή που χρησιμοποιείται όταν δεν υπάρχει περιθώριο ή σχέση συμφωνίας. Αναμφισβήτητα, το χαρακτηριστικό του ουδετέρου ως το «αμαρκάριστο» γένος είναι αυτό που το καθορίζει και ως «προεπιλεγμένο». Στο Tsimpli (2003: 180) γίνεται αναφορά στους δύο παράγοντες λόγω των οποίων το ουδέτερο γένος παρουσιάζεται ως το «αμαρκάριστο γένος» και χρησιμοποιείται ως τέτοιο από τους ομιλητές της Ελληνικής ως ΓΛ2:

- I. η μεγάλη συχνότητα των ουδετέρων σε σχέση με τα θηλυκά και αρσενικά ουσιαστικά, και
- II. το ουδέτερο παρουσιάζει πλήρη έλλειψη χαρακτηρισμού ως προς το μη ερμηνεύσιμο χαρακτηριστικό [±έμψυχο]

Αναφορικά με το ουδέτερο ως «αμαρκάριστο» γένος, στο A-Σ&X-M(2003:47) περιγράφεται ως «το πιο ανθεκτικό, ασημάδευτο γένος, το γένος με την ευρύτερη κατανομή». Επίσης, σημειώνεται ότι το ουδέτερο γένος συνδέεται άμεσα με το χαρακτηριστικό [-έμψυχο], αφού είναι το πιο συχνό στα [-έμψυχα] που είναι και τα περισσότερα. Ανάμεσα σε άλλα χαρακτηρίζεται και ως «το γένος της διαγλώσσας κατά την εκμάθηση της ΝΕ». Αυτό μάλλον οφείλεται και στο γεγονός ότι τα λιγότερο σημαδεμένα, άρα «φυσικότερα» γλωσσικά στοιχεία επικρατούν των πιο σημαδεμένων (Χριστοφίδου, 2003: 102).

Ως εκ τούτου, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι τα προβλήματα που προκύπτουν στην κατάκτηση του γένους της Ελληνικής ως ΓΛ2, είναι προβλήματα

²⁰ “linguistic default”

συμφωνίας²¹. Ένας από τους λόγους δημιουργίας των ασυμφωνιών είναι ο υψηλός βαθμός προσβασιμότητας του ουδετέρου, στο επίπεδο επιλογής και αντιστοιχισής του με το αφηρημένο χαρακτηριστικό.

Συμπερασματικά, καταλήγουμε στο ότι η τριμερής διάκριση του γένους, η μεγαλύτερη συχνότητα του ουδετέρου, καθώς και η έλλειψη συσχετισμού του ουδέτερου με το φυσικό γένος, οδηγούν στην υπερχρήση και υπεργενίκευσή του στην Ελληνική ως ΓΛ2.

2.4.4 Το γένος στη γλώσσα των «Αγγλο-Κυπρίων²²»

Στο Καρατσαρέας (2015) αναφέρεται η ύπαρξη κάποιων λαθών όσον αφορά τη συμφωνία του γένους που αρχίζει ήδη από τη δεύτερη γενιά Κυπρίων μεταναστών. Παρατίθεται επίσης και μία αναφορά από το Ιωαννίδης (1990:186) όπου επισημαίνεται ότι «τα περισσότερα λάθη στον προφορικό και γραπτό λόγο παρατηρούνται στο γένος και στον αριθμό των ουσιαστικών και επιθέτων και στους χρόνους των ρημάτων». Ωστόσο, το αποτέλεσμα της έρευνας φανερώνει ένα αρκετά ψηλό ποσοστό επιτυχίας στους στόχους συμφωνίας, έτσι ώστε να προκύπτει το συμπέρασμα ότι το σύστημα του γραμματικού γένους στην Ελληνική διατηρείται σε καλά επίπεδα στη δεύτερη γενιά ομιλητών της Ελληνικής, μετά τη μετανάστευση των δεκαετιών 1950 και 1960. Το αποτέλεσμα αυτό εξηγείται από την ιδιότητα του γένους να κατακτάται από τους ομιλητές αρκετά γρήγορα και ομαλά (βλ. 2.1), από τις γερές βάσεις του γραμματικού αυτού χαρακτηριστικού στην ελληνική γλώσσα και από την εκπαίδευση των ομιλητών και σε ελληνικά σχολεία.

²¹ Στο Tsimpli (2003: 180) παρουσιάζεται η κατάκτηση της Γαλλικής και Ισπανικής με παρόμοια προβλήματα.

²² Ο όρος «Αγγλο-Κύπριος» αντιστοιχεί στον διαδεδομένο όρο «Εγγλεζο-Κυπραίος» από την κυπριακή διάλεκτο και αναφέρεται στους Κύπριους που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στη Μ. Βρετανία.

Κεφάλαιο 3

Ερευνητικά Ερωτήματα

Η παρούσα έρευνα θα εστιάσει το ενδιαφέρον της στους δίγλωσσους ομιλητές, ελληνοκυπριακής καταγωγής, με γλώσσες την Αγγλική και την Ελληνική, ηλικίας 7-11 χρονών. Οι ομιλητές αυτοί ζουν στην Κύπρο και στις περισσότερες περιπτώσεις γεννήθηκαν στο νησί, αλλά η έκθεση τους στην ελληνική γλώσσα είναι αρκετά περιορισμένη σε σχέση με την αγγλική γλώσσα. Τα ερωτήματα που επιχειρούμε να απαντήσουμε στην παρούσα μελέτη σχετίζονται με την κατάκτηση του γένους συμφωνίας σε αυτήν τη γλωσσική κατηγορία ανθρώπων και είναι τα εξής:

1. Στον λόγο των ομιλητών παρουσιάζεται το φαινόμενο της μη συμφωνίας γένους;
Αν η απάντηση στο ερώτημα 1 είναι θετική, τότε προχωρούμε στην διερεύνηση των ακόλουθων ερωτημάτων:
2. Το φαινόμενο της μη συμφωνίας γένους χαρακτηρίζεται ως σποραδικό ή ως συστηματικό φαινόμενο στη γλωσσική συμπεριφορά των ομιλητών;
3. Πώς επηρεάζεται η συμφωνία; Προκύπτει η υπερχρήση κάποιου συγκεκριμένου γένους;
4. Πώς μπορεί να εξηγηθεί αυτό;

Με βάση την προηγούμενη έρευνα, αλλά και την προσωπική μου εμπειρία στη διδασκαλία της Ελληνικής ως ΓΛ2²³, παρατίθεται η υπόθεση ότι η απάντηση στο ερώτημα 1, είναι θετική.

Το ερώτημα 2 θα απαντηθεί με κριτήριο το αν συναντούμε τη λανθασμένη συμφωνία γένους στην πλειοψηφία, αν όχι στο σύνολο των λόγων των ομιλητών, και σε τι ποσοστό εμφανίζεται.

Στο ερώτημα 3 θα εξετάσουμε αν υπάρχει κάποια κανονικότητα σε αυτά τα ευρήματα, και θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε τα δεδομένα με βάση:

α) τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά των ουσιαστικών [±ανθρώπινο] και [±έμψυχο], και

β) τα είδη των στόχων συμφωνίας (οριστικό άρθρο, αόριστο άρθρο, επίθετο σε θέση τροποποιητή, επίθετο σε θέση κατηγορουμένου, αντωνυμία σε θέση τροποποιητή, αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς και αριθμητικά)

Λαμβάνοντας υπόψη τα συμπεράσματα που θα προκύψουν στην απάντηση του 3^{ου} ερωτήματος θα επιχειρηθεί η να απάντηση του 4^{ου} ερωτήματος, που θεωρείται και ως το πιο βασικό.

²³ Βλ. Κεφάλαιο 1

Κεφάλαιο 4

Μεθοδολογία

4.1 Επιλογή ομιλητών

Το δείγμα αποτελούν 8 παιδιά ηλικίας 7 μέχρι 11 ετών (5 κορίτσια και 3 αγόρια), των οποίων τουλάχιστον ο ένας εκ των δύο γονιών τους επαναπατρίστηκε - μετά από μετανάστευση και πολύχρονη παραμονή των προηγούμενων γενιών²⁴ της οικογένειας στην Αγγλία. Τα παιδιά αυτά ζουν στη Λάρνακα της Κύπρου και φοιτούν σε αγγλόφωνο ιδιωτικό σχολείο. Για τη διεξαγωγή της έρευνας στο συγκεκριμένο σχολείο αποκτήθηκε γραπτή έγκριση από τη διεύθυνση του σχολείου. Επίσης, οι γονείς των παιδιών έδωσαν προφορική έγκριση για τη συμμετοχή των παιδιών τους, αφού πρώτα τους έγινε ξεκάθαρο ότι τα παιδιά δε διατρέχουν κανένα κίνδυνο, δε θα επιβαρυνθούν οικονομικά και δε θα χρησιμοποιηθεί ώρα μαθήματος για τις συνεντεύξεις.

4.2 Το γλωσσικό προφίλ των ομιλητών

Τα παιδιά-ομιλητές που έχουν επιλεγεί ζουν σε ένα έντονα δίγλωσσο περιβάλλον, φοιτώντας σε αγγλόφωνο σχολείο, μετέχοντας σε μία κοινωνία όπου ομιλείται η

²⁴ Οι γονείς των παιδιών αποτελούν την 3^η γενιά των οικογενειών των Ελληνοκυπρίων που πρωτομετανάστευσαν στη Μεγάλη Βρετανία.

Κυπριακή (που όμως η Αγγλική είναι ευρέως διαδεδομένη) και ζώντας σε ένα οικογενειακό περιβάλλον με πρόσβαση και στις δύο γλώσσες (Ελληνική/Κυπριακή-Αγγλική).

Αναγνωρίσαμε ότι στη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών συνέβαλαν και συμβάλλουν οι εξής παράγοντες:

- I. η/οι γλώσσα/ες στην/στις οποία/ες εκτέθηκαν από 0 ετών
- II. η/οι γλώσσα/ες στην/στις οποία/ες εκτέθηκαν από 2-4 ετών
- III. η/οι την/τις οποία/ες χρησιμοποιούν στο οικογενειακό τους περιβάλλον
- IV. Γλώσσα/ες στο σχολείο
- V. Γλώσσα/ες στην τηλεόραση/διαδίκτυο
- VI. Γλώσσα/ες στις απογευματινές τους δραστηριότητες

Η έκθεση των παιδιών στις δύο γλώσσες καταγράφεται στον Πίνακα 2:

Πίνακας 2 Η έκθεση των παιδιών στην Ελληνική (Ε) και Αγγλική (Α) Γλώσσα

Γλώσσα/ες:	Από 0 ετών	Από 2-4 ετών	Οικογενειακό περιβάλλον	Σχολείο	Τηλεόραση/διαδίκτυο	Δραστηριότητες
Συμμετέχοντες:						
1. Γ	A	A-E	A (80%) E(20%)	A-E ²⁵	A	E
2. Β	A-E	-----	A(60%) E(40%)	A-E	A	E
3. Κ	A-E	-----	A(60%)	A-E	A	E

²⁵ Τα παιδιά παρακολουθούν μαθήματα ελληνικής γλώσσας 5 περιόδους την εβδομάδα.

			E(40%)			
4. Ζ	A-E	---	A(80%) E(20%)	A-E	A-E (λίγο)	A-E
5. Λ	A	A-E	A(70%) E(30%)	A-E	A-E	E
6. Θ	A-E	-----	A(70%) E(30%)	A-E	(κανένα)	E
7. Σ	A-E	-----	A(60%) E(40%)	A-E	A	E
8. Α	A-E	-----	A(60%) E(40%)	A-E	A	E

Οι πληροφορίες που καταχωρούνται στον Πίνακα 2 προέκυψαν από ένα ερωτηματολόγιο που κλήθηκαν να απαντήσουν τα παιδιά σε συνεργασία με έναν από τους γονείς τους. Σημειώνεται ότι το ποσοστό χρήσης της κάθε γλώσσας στο οικογενειακό περιβάλλον κάθε παιδιού, που αναγράφεται στον Πίνακα 2, είναι η άποψη των ιδίων των παιδιών και των γονιών τους μετά από σχετική ερώτηση, χωρίς αυτό να ερευνηθεί περαιτέρω. Είναι επίσης σημαντικό να σημειωθεί ότι τα Ελληνικά που δέχονται από το οικογενειακό τους περιβάλλον είναι στις πιο πολλές περιπτώσεις επηρεασμένα από την πολύχρονη παραμονή των προηγούμενων γενιών στην Μ. Βρετανία.

Στον πιο πάνω πίνακα φαίνεται ξεκάθαρα ότι τα παιδιά εκτίθενται περισσότερο στην ΑΓ, τόσο στο οικογενειακό τους περιβάλλον, όσο και στις περιπτώσεις που επιλέγουν τα ίδια σε ποια γλώσσα να εκτεθούν (τηλεόραση - διαδίκτυο). Από την άλλη όμως, συμμετέχοντας σε απογευματινές δραστηριότητες όπως χορούς, διάφορα αθλήματα, μαθήματα τέχνης ή ενισχυτικά μαθήματα Ελληνικής Γλώσσας, έρχονται σε άμεση επαφή με την ομιλούμενη στο νησί ΕΓ.

Στο τέλος του σχετικού ερωτηματολογίου τα παιδιά έπρεπε να απαντήσουν στην ερώτηση αν θεωρούν τον εαυτό τους κάτοχο 2 ΓΛ1 ή αν αισθάνονται ότι κατέχουν ΓΛ1 και ΓΛ2. Όλα ανεξαιρέτως επέλεξαν τη δεύτερη επιλογή, σημειώνοντας ότι αισθάνονται πιο άνετα μιλώντας την ΑΓ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η πιο κάτω συζήτηση:

6. ΣΑ: *Με ποια γλώσσα νιώθεις πιο άνετα;*

Σ.(10 ετών) : *Νομίζω Αγγλικά πειδή έχει πάρα πολλές λέξεις στα Ελληνικά που εν-ι-ξέρω. Εις τ' Αγγλικά όμως, επειδή παραπάνω εν Αγγλικά που μιλώ, στα Ελληνικά σχεδόν μόνο με τον παπά και γειτόνους, και γ'αυτόν. Και άμαν εν ώρα να διαβάσουμε ένα βιβλίο (στα Ελληνικά) μπορεί να μεν μου πολλοαρέσκει γιατί έσειι πολλές λέξεις τζιαι κολλώ. Τζιαι λαλώ «απαναΐα μου τι σημαίνει τούτον τζιαι τούτον τζιαι τούτον!» (...) Νιώθω εν πιο δύσκολον τα Ελληνικά. Νομίζω είμαι πιο καλλύττερα με τα Αγγλικά μου.²⁶*

4.3 Επιλογή Μεθόδου-Συλλογή Δεδομένων

Αφού έγινε η επιλογή των παιδιών βάση της ηλικίας και του γλωσσικού περιβάλλοντός τους, η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο των ημιδομημένων ατομικών συνεντεύξεων, διάρκειας 15 μέχρι 20 λεπτών. Η επιλογή αυτής της μεθόδου σχετίζεται με την αποφυγή του προβλήματος που εντόπισε ο Labov (Labov, 1972:209) και όρισε ως «το παράδοξο του παρατηρητή», (observer's paradox). Έγινε επομένως μία προσπάθεια ώστε να δημιουργηθεί το κατάλληλο περιβάλλον για συλλογή αυθόρμητου γλωσσικού υλικού, που είναι και

²⁶ Απόσπασμα από ηχογραφημένη συνέντευξη.

το μόνο που αποκαλύπτει τη συστηματικότητα των γλωσσικών φαινομένων (Κακριδή-Φερράρι, 2011:2-3).

Ως εκ τούτου, οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στην αίθουσα διδασκαλίας της ΕΓ, μία «χαρούμενη» τάξη δημοτικού σχολείου, έναν πολύ οικείο χώρο για τους ομιλητές, αφού εκεί διδάσκονται την ΕΓ για μία διδαχτική περίοδο καθημερινά. Ο συγκεκριμένος χώρος κρίθηκε ως ο πλέον κατάλληλος για τον επιπλέον λόγο ότι αποτελεί σημείο «αλλαγής γλώσσας». Ενώ σε όλα τα υπόλοιπα μαθήματα και σε όλους τους υπόλοιπους χώρους του σχολείου χρησιμοποιείται κατά βάση η ΑΓ, στην αίθουσα των Ελληνικών, καλούνται καθημερινά να επικοινωνήσουν στα Ελληνικά. Τα παιδιά λοιπόν, είναι συνηθισμένα να μιλούν Ελληνικά στη συγκεκριμένη αίθουσα, κάτι που τα βοήθησε να εκφραστούν στη γλώσσα στόχο, με περισσότερη ευκολία.

Ένας άλλος παράγοντας που συνέβαλε στην ελαχιστοποίηση των συνεπειών του «παραδόξου του παρατηρητή», δηλαδή της αμηχανίας που ενδεχομένως θα ένιωθαν τα παιδιά σε μία τυπική συνέντευξη, αποτελεί η αποδοχή που είχα από τα παιδιά ως ένα άτομο που εμπιστεύονται και μπορούν να επικοινωνήσουν με άνεση, χωρίς αμηχανία, λόγω του ότι με ξέρουν για πολλά χρόνια.

Τα παιδιά κλήθηκαν να μιλήσουν για τις δραστηριότητες που κάνουν ή που θα ήθελαν να κάνουν μετά το σχολείο, για τους φίλους τους, για επίκαιρα θέματα σχετικά με εκδηλώσεις του σχολείου και γενικότερα για την καθημερινότητά τους, επιχειρώντας τη δημιουργία μίας φιλικής και οικείας ατμόσφαιρας, ώστε να μην παρακωλύεται η ελεύθερη έκφραση του λόγου των παιδιών. Η ατμόσφαιρα της συνέντευξης ήταν σε όλες τις περιπτώσεις πολύ θετική και χαλαρή δίνοντάς μας την επιθυμητή έκταση λόγου από τα παιδιά, ώστε να διαφανούν τα χαρακτηριστικά του λόγου των ομιλητών υπό παρατήρηση.

Σε ένα επόμενο στάδιο ζητήθηκε από τα παιδιά να συνομιλήσουν με έναν/μία συμμαθητή/τρια τους για ένα υποτιθέμενο ταξίδι σε ένα εξωτικό, έρημο νησί. Σε όλα τα ζευγάρια δόθηκε η ίδια φωτογραφία που απεικονίζει τον εξωτικό προορισμό²⁷. Έπειτα είχαν όσο χρόνο ήθελαν για να συζητήσουν αυτά που σκέφτονταν, χωρίς τη δική μου παρουσία. Προηγουμένως όμως τους δόθηκε η οδηγία να πραγματοποιήσουν τη συζήτησή τους στα Ελληνικά. Η συζήτηση με τους συνομήλικούς τους, πέραν των πρώτων δύο ή τριών λεπτών όπου ενδεχομένως να ένιωθαν άβολα λόγω της καταγραφής της συνομιλίας τους, ήταν ακόμα πιο χαλαρή και φυσική δίνοντας μας εγκυρότερα αποτελέσματα. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι τα δεδομένα που συλλέχτηκαν και από αυτή τη διαδικασία, συμφωνούν με αυτά που προέκυψαν από τις ατομικές συνεντεύξεις.

4.4 Ηχογράφιση δείγματος

Το σημείο της ηχογράφησης των συνεντεύξεων ήταν αυτό που αρχικά με προβλημάτισε ιδιαίτερα. Δεν ήθελα να έρθουν τα παιδιά σε αμηχανία, γνωρίζοντας ότι η συζήτησή μας καταγράφεται. Για να αποφευχθεί αυτό, φρόντισα να ξεκινώ τη συζήτηση, πριν αρχίσω την ηχογράφιση, ρωτώντας τους για τη μέρα που πέρασε ή για πράγματα που ήξερα ότι τους αφορούν. Τα παιδιά γνώριζαν ότι θα ηχογραφούνταν και μπορούσαν να δουν πότε άρχιζε η ηχογράφιση, αλλά είχε ήδη δημιουργηθεί ένα πιο χαλαρό κλίμα στη συζήτησή μας.

Η δομή της συνομιλίας μας δεν ήταν αυστηρά προκαθορισμένη και κατευθυνόταν σε θέματα για τα οποία τα παιδιά ένιωθαν πιο άνετα να αναπτύξουν εκτεταμένο λόγο. Ο ρόλος μου στις συζητήσεις ήταν κυρίως να τροφοδοτώ και να ενθαρρύνω περαιτέρω τον λόγο τους με τις κατάλληλες ερωτήσεις.

²⁷ Βλ. Παράρτημα Γ'

Για τις ηχογραφήσεις χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό ήχου Audacity 2.1.2 εγκατεστημένο σε φορητό ηλεκτρονικό υπολογιστή Toshiba Satellite.

4.5 Μεταγραφή συνεντεύξεων

Η μεταγραφή των συνεντεύξεων αποτέλεσε μια διαδικασία χρονοβόρα, ωστόσο άκρως απαραίτητη, ώστε να καταγραφούν με ακρίβεια και να αναλυθούν τα στοιχεία που προέκυψαν. Οι μεταγραφές έκαναν κατορθωτό το μέτρημα των ουσιαστικών με στόχους συμφωνίας, ώστε να διαφανεί το ποσοστό και η κύρια κατεύθυνση των λαθών/ασυμφωνιών, αλλά και τον εντοπισμό περεταίρω φαινομένων, αυτών που θα χαρακτηρίσουμε πιο κάτω ως «σποραδικά», και ίσως μετέπειτα αποτελέσουν πεδίο για περεταίρω έρευνα.

Κεφάλαιο 5

Αποτελέσματα

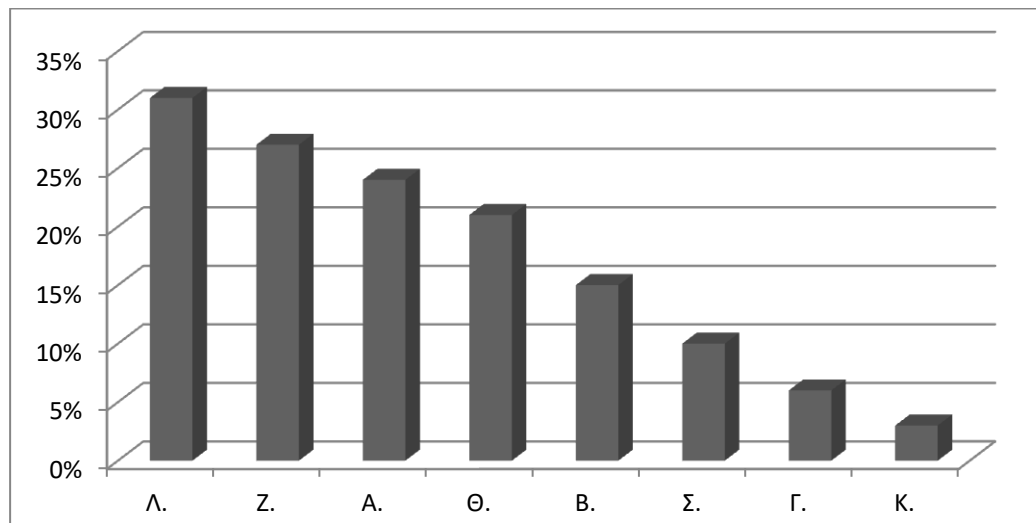
Όπως επισημάνθηκε από την εισαγωγή της παρούσας μελέτης, στόχος μας είναι να ερευνήσουμε τη γλωσσική συμπεριφορά των ομιλητών μας, σε σχέση με τη συμφωνία του γένους. Αν και παρουσιάστηκαν και κάποια άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία, στα οποία θα γίνει αναφορά στο τελευταίο κεφάλαιο αυτής της εργασίας, το φαινόμενο της ασυμφωνίας του γένους εμφανίστηκε ως το κυρίως συστηματικό φαινόμενο σε όλους τους ομιλητές υπό μελέτη.

Η ασυμφωνία στο γένος, ανάμεσα στα ουσιαστικά και στους προσδιοριστές τους (οριστικό άρθρο, αόριστο άρθρο, επίθετο σε θέση τροποποιητή, επίθετο σε θέση κατηγορουμένου, αντωνυμία σε θέση τροποποιητή και αριθμητικά) φαίνεται να παρουσιάζεται σε όλους τους ομιλητές σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Αυτό προέκυψε από τη διεξοδική ανάλυση των απομαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων. Όλα τα ουσιαστικά με στόχους συμφωνίας κατηγοριοποιήθηκαν με κριτήριο τον στόχο σωστής ή λανθασμένης συμφωνίας για κάθε έναν ομιλητή ώστε να διαφανεί εάν όντως μπορεί να καταταχθεί το φαινόμενο της λανθασμένης συμφωνίας γένους στα συστηματικά φαινόμενα, ώστε να υπάρχει λόγος για ανάλυση του. Ο Πίνακας 3 αποτελεί έναν από τους 8 πίνακες που δημιουργήθηκαν για τον πιο πάνω λόγο.

Πίνακας 3 Παράδειγμα πίνακα κατάταξης των ουσιαστικών με στόχο συμφωνίας

<u>Αρσενικά – σωστά</u>	<u>Θηλυκά- σωστά</u>	<u>Ουδέτερα- σωστά</u>
<ul style="list-style-type: none"> • πάνω τους (οι χορευτές) • τζείνος (ο δάσκαλος) • ο δάσκαλος • έναν παιχνιδότοπον(2) • ο παπάς • ο παππούς • ο θείος 	<ul style="list-style-type: none"> • την κάμαρην(2) • της μάμας • η Παναγιώτα • η μάμα(4) • η φωθκιά • τη Τζιζέλ • τη τσεντούλα • η Τζιζέλ • άλλη φορά • οι μαμάδες • την Κύπρο • η γιαγιά • εξίασα την (τη θεία) • η δασκάλα (2) • τζείνη(η δασκάλα) 	<ul style="list-style-type: none"> • τα ποτήρα(2) • το νερόν • τα παπούτσια • το κολύμπι • ένα κομματούιν • το στόμαν • στο μαχαζί • το πιάτον • τα Ελληνικά • μεγάλον αυτοκόλλητον • ένα μικρό (αυτοκόλλητο) • στο σχολείον • το τηλέφωνο • το γραφείο • τα πράματα • τα μαλλιά • τα πιάτα
<u>Αρσενικά – λάθος</u>	<u>Θηλυκά λάθος</u>	<u>Ουδέτερα – λάθος</u>
<ul style="list-style-type: none"> • το χορό (σε ονομαστική) 	<ul style="list-style-type: none"> • ο Κύπρος (το νησί) • ένα μεγάλη τσουλήθρα • γύρω του (της τσουλήθρας) • βάλλουν το (τις γαρίδες) • το γαρίδες • τζείνον το κούππαν • κάμνουν το (τις γαρίδες) • το φωθκιά • εκάμαν τα (τις γαρίδες) • κάμνω τα (τις «γερμιές» - ακαταστασίες) 	
<u>αρσ. + αγγλική λέξη</u>	<u>θηλ. + αγγλική λέξη</u>	<u>ουδ. + αγγλική λέξη</u>

Από τις μετρήσεις, προέκυψε η παρατήρηση ότι ανεξαιρέτως, όλοι οι ομιλητές, είχαν ένα ποσοστό λάθος συμφωνίας στον λόγο τους :

Γράφημα 1 Ποσοστό λάθος συμφωνίας ανά ομιλητή

Όπως φαίνεται στο Γράφημα 1, το μέγιστο ποσοστό ασυμφωνίας ήταν 31% και το ελάχιστο 3%. Συναθροίζοντας τα ποσοστά του κάθε ομιλητή προκύπτει ως μέσος όρος του ποσοστού ασυμφωνίας για το σύνολο των ομιλητών, το 17%.

Ακολουθούν τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα με τον μέσο όρο των μετρήσεων από όλους τους ομιλητές. Οι μετρήσεις και τα ποσοστά του κάθε ομιλητή ξεχωριστά παρατίθενται στο τέλος, ως Παράρτημα Α.

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζεται το σύνολο των ουσιαστικών που παράχθηκαν από τους 8 ομιλητές. Στις μετρήσεις των ουσιαστικών συμπεριλήφθηκαν μόνο αυτά που έχουν ξεκάθαρους στόχους συμφωνίας.

Πίνακας 4 Σύνολο ουσιαστικών που παράχθηκαν

	N	%
Αρσενικά	120	17
Θηλυκά	307	45
Ουδέτερα	196	28
Αγγλικά	69	10
ΣΥΝΟΛΟ	692	100

Εδώ είναι εύκολο να εντοπίσουμε το φανερά μεγάλο ποσοστό των θηλυκών ουσιαστικών που παράχθηκαν, σε σχέση και με το ουδέτερο, που κατατάσσεται δεύτερο, αλλά κυρίως σε σχέση με το αρσενικό. Με αυτό το αποτέλεσμα συμφωνεί η έρευνα στο Kanoukoroulos (1996) όπου εξαγάγεται το συμπέρασμα ότι η πλειοψηφία των ουσιαστικών που παράγονται είναι θηλυκά, ακολουθούν τα ουδέτερα και λιγότερο συχνά εμφανίζονται τα αρσενικά. Επίσης και η έρευνα στο Mackridge (1985) συμφωνεί στο ότι το αρσενικό γένος είναι το λιγότερο συχνό²⁸. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε όλες τις καταγραφές των ουσιαστικών που παράχθηκαν από το κάθε ένα παιδί ξεχωριστά υπάρχει η αριθμητική υπεροχή του θηλυκού γένους.

Στον Πίνακα 5 παρουσιάζεται η σωστή και λάθος κατανομή συμφωνίας ανά γένος ουσιαστικού. Επειδή σκοπός των μετρήσεων είναι να δούμε αν όντως επηρεάζεται η συμφωνία ως προς το γένος, μετρούμε ως σωστή συμφωνία και τις περιπτώσεις όπου η συμφωνία γένους είναι σωστή αλλά υπάρχει ασυμφωνία σε αριθμό ή/και σε πτώση.

Πίνακας 5 Κατανομή σωστής και λάθος συμφωνίας ανά γένος ουσιαστικού

	Σωστή συμφωνία		Λάθος συμφωνία	
	N	%	N	%
Αρσενικά	89	17	31	34
Θηλυκά	257	48	50	57
Ουδέτερα	187	35	9	10
ΣΥΝΟΛΟ	533	100	90	100

Παρατηρούμε ότι αριθμητικά, τα περισσότερα λάθη συμφωνίας γίνονται στα θηλυκά ουσιαστικά και σημαντικά λιγότερα λάθη παρουσιάζονται στη χρήση του

²⁸ Ο Mackridge (1985), διαφωνεί με Kanoukoroulo(1996) στη συχνότητα του θηλυκού και ουδέτερου γένους, και βρίσκει ότι τα ουδέτερα είναι συχνότερα από τα θηλυκά. (Tsimpli-Hulk, 2013:130)

ουδέτερου γένους. Το ποσοστό των λαθών όμως, σε σχέση με τον αριθμό των ουσιαστικών παράχθηκαν, είναι φανερά μεγαλύτερο στα αρσενικά ουσιαστικά.

Είναι ενδιαφέρον να δούμε σε ποια γένη κατανέμονται τελικά οι λάθος συμφωνίες στόχων και ειδικότερα αν υπάρχει κάποιος συσχετισμός της λανθασμένης κατανομής γένους με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των ουσιαστικών. Στους Πίνακες 6-8 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα όσον αφορά το γένος της λάθος συμφωνίας για τα αρσενικά (Πιν.6), θηλυκά (Πιν.7) και ουδέτερα (Πιν.8) ουσιαστικά. Γίνεται μία προσπάθεια συσχετισμού της λάθος συμφωνίας στο γραμματικό γένος με τις κατηγορίες [± ανθρώπινο] και [± έμψυχο].

Πίνακας 6 Γένος λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά

	[+Ανθρώπινα]		[+έμψυχα, - ανθρώπινα]		[- έμψυχα]	
	N	%	N	%	N	%
Θηλυκά	3	100	1	100	1	4
Ουδέτερα	0	0	0	0	26	96
ΣΥΝΟΛΟ	3	100	1	100	27	100

Το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό αρσενικών ουσιαστικών με λάθος συμφωνία στο γένος στόχου κατανέμεται στα ουδέτερα. Επιπρόσθετα παρατηρούμε ότι το 96% αυτών, είναι αρσενικά ουσιαστικά με χαρακτηριστικό [- έμψυχο] (βλ. παράδειγμα 7).

- 7.** «τρία πόντους»
 «κάποια χοροί»
 «στο πόλεμον»

Πίνακας 7 Γένος λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά

	[+Ανθρώπινα]		[+έμψυχα, - ανθρώπινα]		[- έμψυχα]	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	6	60	0	0	0	0
Ουδέτερα	4	40	0	0	40	100
ΣΥΝΟΛΟ	10	100	0	0	40	100

Αναφορικά με την κατανομή των θηλυκών ουσιαστικών με το χαρακτηριστικό [-έμψυχο] σε στόχους συμφωνίας με ουδέτερο γένος, ο πιο πάνω πίνακας είναι απόλυτα ενδεικτικός. Στο 100% των θηλυκών ουσιαστικών με το χαρακτηριστικό [-έμψυχο] χρησιμοποιείται το ουδέτερο ως γένος στόχου συμφωνίας (βλ. παράδειγμα 8).

8. «το φόρμα»

«τα ασκήσεις»

«διάφορα κλωτσιές

Πίνακας 8 Γένος λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά

	[+Ανθρώπινα]		[+έμψυχα, - ανθρώπινα]		[- έμψυχα]	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	1	50	0	0	0	0
Θηλυκά	1	50	0	0	7	100
ΣΥΝΟΛΟ	2	100	0	0	7	100

Στα ουδέτερα ουσιαστικά βλέπουμε γενικότερα ένα πολύ μικρό αριθμό λαθών. Τα 2 ουσιαστικά που παρουσιάστηκαν με λάθος συμφωνία στόχου και έχουν το χαρακτηριστικό [+ ανθρώπινο] κατανεμήθηκαν στο αρσενικό και θηλυκό γένος συμφωνίας.

Υπάρχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον να σταθούμε στα 7 ουδέτερα ουσιαστικά με το χαρακτηριστικό [- έμψυχο] τα οποία προσδιορίζονται με το θηλυκό γένος, αφού αυτό φαίνεται να αντιτάσσεται του μέχρι τώρα ξεκάθαρα συμπεράσματος ότι οι ομιλητές μας προτιμούν να κατατάσσουν τα [-έμψυχα] στο ουδέτερο γένος. Ρίχνοντας μια ματιά στα ίδια τα λάθη (βλ. παράδειγμα 9)²⁹, είναι όλα, πλην ενός, ουδέτερα πληθυντικού αριθμού με την κατάληξη -α. Το συγκεκριμένο εύρημα παρουσιάζει αρκετές δυσκολίες ως προς την ανάλυσή του. Εξήγηση με βάση τη μορφοφωнологία δεν μπορεί να στηριχτεί, αφού εάν τα παιδιά θεωρούν την κατάληξη -α, κλιτικό επίθημα που φέρει το χαρακτηριστικό του θηλυκού γένους σε ενικό αριθμό, δε θα απέδιδαν τους στόχους συμφωνίας, στην πλειοψηφία των παραδειγμάτων, στον πληθυντικό αριθμό. Μπορούμε μόνο να υποθέσουμε ότι ίσως να συνδύασαν την εξαιρετικά συχνή κατάληξη -α, με την επίσης συχνή κατάληξη -ες.

9. «κάποιες πράγματα» (δύο αναφορές)

«πολλές πράγματα»

«πολλές τραγούδια»

«μεγάλη γενέθλια»

«πολλές χρόνια»

«καινούριες στυλ»

Στο σύνολο των ουσιαστικών που παρήχθησαν, με ξεκάθαρούς στόχους συμφωνίας, βλέπουμε ότι το ποσοστό ορθής συμφωνίας ανέρχεται στο 86% και το ποσοστό λάθος συμφωνίας στο 14%.

Πίνακας 9 Ορθή και λάθος συμφωνία στο σύνολο των ουσιαστικών

	Αριθμός ουσιαστικών	Ποσοστό
Ορθή Συμφωνία	533	86%
Λάθος Συμφωνία	90	14%

²⁹ Τα λάθη αυτά μοιράζονται σε 5 ομιλητές.

Σύνολο	623	100
---------------	------------	------------

Στον Πίνακα 10 παρατίθενται τα είδη στόχων λάθος συμφωνίας για όλα τα ουσιαστικά που μετρήθηκαν εξ αρχής (εννοείται πως εξαιρέθηκαν αυτά που χρησιμοποιήθηκαν στην ΑΓ).

Πίνακας 10 Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για όλα τα ουσιαστικά

	Σύνολο	Λάθος	% Λάθος
Οριστικό άρθρο	339	28	8%
Αόριστο άρθρο	52	18	35%
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	84	17	20%
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	42	8	19%
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	62	15	24%
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	52	11	21%
Αριθμητικό	15	1	7%

Στους Πίνακες 11,12 και 13 παρουσιάζονται τα είδη στόχων για τα αρσενικά, θηλυκά και ουδέτερα ουσιαστικά αντίστοιχα.

Πίνακας 11 Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά

	Σύνολο	Λάθος	%Λάθος
Οριστικό άρθρο	61	14	23%
Αόριστο άρθρο	22	7	32%
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	11	4	36%
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	6	1	17%
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	13	5	38%
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	28	1	4%
Αριθμητικό	1	1	100%

Πίνακας 12 Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά

	Σύνολο	Λάθος	% Λάθος
--	---------------	--------------	----------------

Οριστικό άρθρο	166	16	10%
Αόριστο άρθρο	18	9	50%
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	43	6	14%
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	30	4	13%
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	85	8	9%
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	27	5	19%
Αριθμητικό	10	0	0%

Πίνακας 13 Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά

	Σύνολο	Λάθος	%Λάθος
Οριστικό άρθρο	112	0	0%
Αόριστο άρθρο	16	1	6%
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	31	7	23%
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	6	0	0%
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	18	1	5%
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	15	0	0%
Αριθμητικό	4	0	0%

Ο Πίνακας 11 δείχνει ότι σε σχέση με τα αρσενικά ουσιαστικά που παρήχθησαν, διατηρούνται αρκετά υψηλά τα ποσοστά λαθών συμφωνίας, σχεδόν σε όλα τα είδη στόχων. Ο Πίνακας 12 φανερώνει τη μεγάλη χρήση του οριστικού άρθρου σε σχέση με τα άλλα είδη στόχων συμφωνίας, για τα θηλυκά ουσιαστικά. Αν εξαιρεθεί το υψηλό ποσοστό λαθών στο αόριστο άρθρο, που δεν παρουσιάζεται και ως ιδιαίτερα δημοφιλές, τα υπόλοιπα ποσοστά λαθών κυμαίνονται σε σχετικά χαμηλές τιμές. Τέλος, ο Πίνακας 13 δείχνει την απουσία λαθών στο ουδέτερο γένος, όσον αφορά τα οριστικά άρθρα, και γενικότερα ότι, εάν εξαιρέσουμε το ποσοστό λάθος συμφωνίας στα επίθετα σε θέση τροποποιητή, τα ποσοστά λαθών σε όλα τα άλλα είδη στόχων συμφωνίας των ουδέτερων ουσιαστικών παραμένουν σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Κεφάλαιο 6

Ανάλυση Αποτελεσμάτων

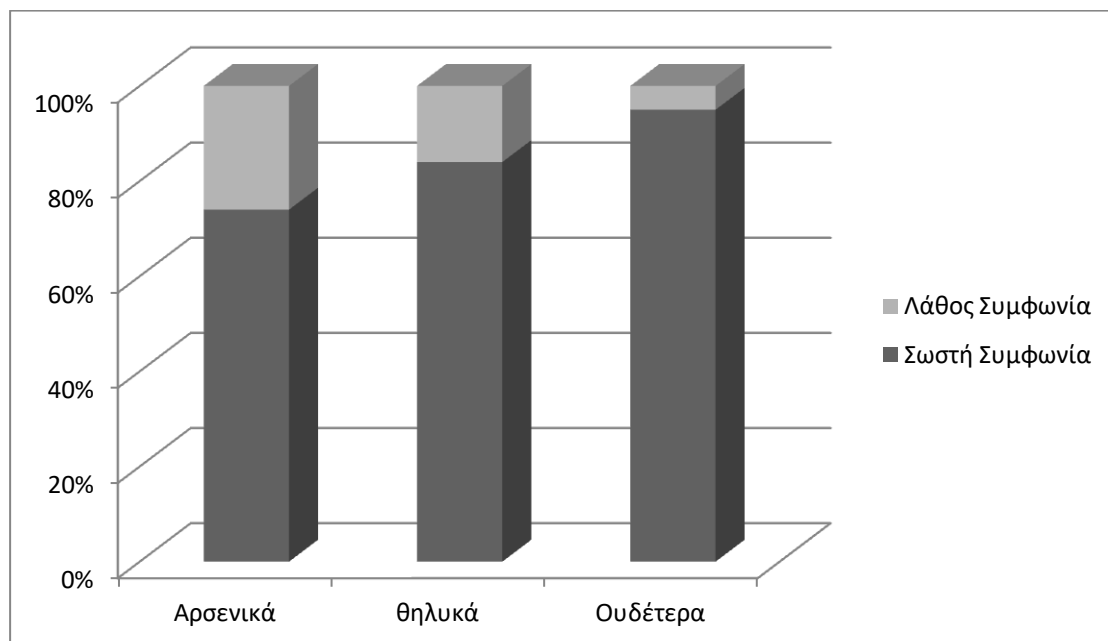
Μελετώντας τα αποτελέσματά μας, προέκυψαν κάποιες συγκεκριμένες παρατηρήσεις για τις οποίες θα επιχειρηθεί μία συζήτηση στη συνέχεια αυτού του κεφαλαίου. Οι παρατηρήσεις είναι οι εξής:

1. Υπάρχει μεγαλύτερη συχνότητα λαθών στα αρσενικά και θηλυκά ουσιαστικά.
2. Τα λάθη σχετίζονται με τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά των ουσιαστικών, με μία ξεκάθαρη τάση να χρησιμοποιείται το ουδέτερο γένος για τα αρσενικά και θηλυκά ουσιαστικά με το χαρακτηριστικό [- έμφυχο].
3. Αναφορικά με το είδος του στόχου που χρησιμοποιείται, όπως ήταν αναμενόμενο, προκύπτει ότι το οριστικό άρθρο είναι το πιο συχνό στο σύνολο των στόχων συμφωνίας, με αρκετά χαμηλό ποσοστό λαθών. Επιπρόσθετα, οι πίνακες 11, 12 και 13 επιβεβαιώνουν το συμπέρασμα ότι το ουδέτερο γένος κατακτάται ομαλότερα και νωρίτερα αφού παρουσίασε τα χαμηλότερα ποσοστά λαθών, ενώ το αρσενικό γένος παρουσιάζεται ως το πιο προβληματικό.

Η τρίτη παρατήρηση δε θα τύχει περαιτέρω αναφοράς ή ανάλυσης, εφόσον τα αποτελέσματα αυτά, εκτός του πιο πάνω συμπεράσματος που θα αναφερθεί στην ανάλυση της πρώτης παρατήρησης, δεν παρουσιάζουν τίποτα περισσότερο από το προφανές, ότι δηλαδή τα πλείστα ουσιαστικά εμφανίζονται στον λόγο συνοδευόμενα από το οριστικό άρθρο.

Επιχειρώντας να αναλύσουμε την πρώτη παρατήρηση, θα χρησιμοποιήσουμε κάποιες απόψεις που αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο (2.3) και έχουν σχέση με την εύκολη και ομαλή κατάκτηση του ουδέτερου γένους της Ελληνικής Γλώσσας τόσο σε περιπτώσεις μονογλωσσίας, αλλά και διγλωσσίας. Οι μετρήσεις των ουσιαστικών δείχνουν ότι από τα 196 ουδέτερα ουσιαστικά που παρήχθησαν, μόνο τα 9 προσδιορίζονται με λάθος γένος στον στόχο συμφωνίας (Πίνακας 5). Το αποτέλεσμα αυτό στηρίζει την άποψη ότι το ουδέτερο γένος είναι το λιγότερο προβληματικό και αναπτύσσεται πιο γρήγορα και πιο ομαλά απ' ότι το αρσενικό και το θηλυκό. (Stephany, 1997 ; Mastropanliou, 2006)(Γράφημα 2). Επίσης, στο Tsimpli (2003:180) επισημαίνεται ότι το ουδέτερο είναι το πιο χρησιμοποιημένο γένος στους μαθητευόμενους της ΕΓ, ως ΓΛ2, και καταλήγει στο ότι η υπεργενίκευσή του στην ελληνική ως ΓΛ2 οφείλεται σ' αυτό.

Γράφημα 2 Κατανομή σωστής και λάθος συμφωνίας ανά γένος ουσιαστικού:

Στα δικά μας αποτελέσματα, αν και υπάρχει μία ξεκάθαρη πλειοψηφία των θηλυκών ουσιαστικών στον λόγο όλων των ομιλητών μας, ανεξαρτήτως ηλικίας, φαίνεται πως η κατάκτηση του ουδέτερου γένους επιτεύχθηκε πιο ομαλά, αφού εκεί παρουσιάζονται τα λιγότερα λάθη.

Παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον το γεγονός ότι με την παρούσα έρευνά μας μπορούμε να στηρίξουμε την άποψη πως το ουδέτερο γένος είναι όντως το πιο εύκολα προσβάσιμο κατά την κατάκτηση του γραμματικού γένους από ομιλητές δίγλωσσους, όχι όμως παραθέτοντας τον αριθμό των ουδέτερων ουσιαστικών που παρήχθησαν, αλλά παρατηρώντας πως τα λάθη στους στόχους συμφωνίας όταν το ουσιαστικό-ελεγκτής είναι ουδέτερο είναι ελάχιστα και πως υπάρχει μία αυξημένη χρήση στόχων συμφωνίας ουδέτερου γένους για ουσιαστικά με γραμματικό γένος θηλυκό ή αρσενικό.

Η σκέψη αυτή μας φέρνει μπροστά στη 2^η μας παρατήρηση, ότι δηλαδή τα λάθη που προέκυψαν παρουσιάζουν μία ιδιαίτερη συστηματικότητα και σχετίζονται με τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά των ουσιαστικών. Για να χαρακτηρίσουμε όμως αυτή τη διαπίστωση ως έγκυρη θα πρέπει να εξακριβώσουμε εάν και σε ποιο ακριβώς βαθμό τα λάθη συμφωνίας μπορεί να οφείλονται και σε μορφολογικές επιρροές. Είναι πολύ ενδιαφέρον να δούμε τι συμβαίνει με τη συμφωνία γένους με ουσιαστικά στα οποία είναι φωνολογικά αδύνατη η διάκριση γένους, κάτι που θα μπορούσε να αποτελέσει την αιτία για ένα αριθμό ασυμφωνιών. Εξετάζοντας τα 90 ουσιαστικά που παρήχθησαν με λάθος στόχο συμφωνίας εντοπίστηκαν 6 περιπτώσεις όπου φωνολογικά ήταν δυσδιάκριτο το γραμματικό γένος (παράδειγμα 10):

10. «ο Κύπρος» (το νησί)

«κάποιες πράγματα»³⁰

«πολλές πράγματα»

«το φόρμα»

«άσπρο φόρμα»

«τούτο το φόρμα»

Το ποσοστό των λαθών σε ουσιαστικά στα οποία είναι φωνολογικά αδύνατη η διάκριση γένους είναι αρκετά μικρό, εάν λάβουμε υπόψη ότι ανάμεσα στα 533 ουσιαστικά με σωστή συμφωνία υπήρχαν 79 περιπτώσεις ουσιαστικών με μορφο-φωνολογικά δυσδιάκριτο γραμματικό γένος, που αποδόθηκαν με σωστή συμφωνία. Ανάμεσα σ' αυτά, ήταν αρσενικά και θηλυκά που λήγουν σε -ες, θηλυκά και ουδέτερα που λήγουν σε -μα, θηλυκά που λήγουν σε -ος και αρσενικά, θηλυκά και ουδέτερα που λήγουν σε -ων. Εάν συνδυαστεί το μικρό ποσοστό όπου θα μπορούσε η λάθος συμφωνία να επηρεαστεί από μορφο-φωνολογικούς παράγοντες με το γεγονός ότι στις 4 από τις 6 αυτές περιπτώσεις αποδίδονται σε ουδέτερο γένος αρσενικά και θηλυκά ουσιαστικά με το χαρακτηριστικό [- έμψυχο], δεν μπορούμε παρά να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι το σημασιολογικό αυτό χαρακτηριστικό είναι που καθορίζει τη δημιουργία λαθών συμφωνίας στο μεγαλύτερο ποσοστό.

Υπάρχει επομένως μία ξεκάθαρη τάση να χρησιμοποιείται το ουδέτερο γένος για τα αρσενικά και θηλυκά ουσιαστικά με το χαρακτηριστικό [- έμψυχο]. Η τάση αυτή που προκύπτει από τις μετρήσεις μας, συμφωνεί με πολλές απόψεις γύρω από τη σύνδεση του ουδέτερου γένους με το χαρακτηριστικό [- έμψυχο].

Αποτελεί κοινό τόπο πως το γένος στην ΕΓ, ιδιαίτερα στα μη ανθρώπινα, δε θεμελιώνεται σημασιολογικά (Ράλλη,2003:58), με αποτέλεσμα το γένος των έμψυχων ουσιαστικών να είναι σημασιολογικά δικαιολογημένο, ενώ των άψυχων

³⁰ Στην περίπτωση των ουδέτερων ουσιαστικών που αποδίδονται με θηλυκό γένος στους στόχους συμφωνίας έγινε αναφορά στο κεφ. 5 και θα συζητηθεί και αργότερα στο παρόν κεφάλαιο.

να είναι αυθαίρετο (Χριστοφίδου,2003: 121). Αυτό, σύμφωνα με τον Φουνταλή (2002) δημιουργεί μία σύγχυση μεταξύ των εννοιών του φύλου και του γένους στα παιδιά (που μαθαίνουν μία γλώσσα με γραμματικό γένος) κατά τη σχολική εκπαίδευση. Αν λάβουμε υπόψη ότι οι υπό μελέτη ομιλητές είναι δίγλωσσοι με ΓΛ1 την Αγγλική, μία γλώσσα «φυσικού γένους»³¹, περιμένουμε τη σύγχυσή τους να είναι σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό. Στην ΕΓ οι δύο έννοιες του φύλου και του γένους σχετίζονται με μάλλον ασθενή δεσμό, ενώ στην Αγγλική υπάρχει στενή συσχέτιση μεταξύ γένους και φύλου. Δεν υπάρχει παρόλα αυτά καμία αμφιβολία ότι τα παιδιά, αν και με κάποια κενά, έχουν ήδη κατακτήσει την κατηγορία του γραμματικού γένους, αφού είναι αδύνατον να μην ενεργοποιηθεί το χαρακτηριστικό «γένος» στη διαδικασία κατάκτησης της ΕΓ, είτε σαν ΓΛ1, είτε σαν ΓΛ2, από τα πρώτα κιόλας στάδια της γλωσσικής κατάκτησης. Αυτό όμως, όπως επισημαίνει και η Τσιμπλή (2003:178) δεν συνεπάγεται αυτόματη κατάκτηση του σωστού γένους για κάθε ουσιαστικό, με αποτέλεσμα να προκύπτουν τα λάθη συμφωνίας.

Το ζητούμενο όμως, είναι να εξετάσουμε το γιατί τα παιδιά επιλέγουν να χρησιμοποιούν στόχους συμφωνίας ουδέτερου γένους για τα ουσιαστικά με χαρακτηριστικό [-έμψυχο], που γραμματικά ανήκουν στο αρσενικό ή θηλυκό γένος. Βάση της θέσης που εκφράστηκε τόσο στο ΑΣ-ΧΜ(2003:24) όσο και στο Μαστροπαύλου-Τσιμπλή (2011:36-37), ότι στην εκμάθηση μιας γλώσσας (είτε ΓΛ1, είτε ΓΛ2) ο διδασκόμενος διδάσκεται πρώτα τις πρωτοτυπικές κλιτικές τάξεις που συνδυάζονται με συγκεκριμένο γένος, θα επιχειρηθεί μια προσπάθεια συζήτησης

³¹ Η Αγγλική, μια γερμανογενής γλώσσα, έχει ένα «σύστημα φυσικού γένους», που σημαίνει ότι δοσμένου του νοήματος ενός ουσιαστικού μπορούμε να προβλέψουμε το γένος του. Το σύστημα αυτό διαπερνά μόνο τις προσωπικές, κτητικές και αυτοπαθείς αντωνυμίες. Εξαιρέσεις στη νοηματική συσχέτιση: she για πλοία ή χώρα, she/he για ζώα, it για να δηλώσει απαξίωση επί ατόμων (Φουνταλής, 2012).

της υπόθεσης περί «πρωτοτυπικότητας στο γένος»³² των Α.Σ-ΧΜ (2003), με βάση τα αποτελέσματα της δικής μας έρευνας.

Θυμίζουμε ότι η θεωρία της «πρωτοτυπικότητας στο γένος» επιχειρεί να ερμηνεύσει τις τάσεις απόδοσης και μεταβολής του γένους στα ουσιαστικά της ΕΓ (Γαβριηλίδου-Ευθυμίου, 2003:191). Επισημαίνουμε εδώ, ότι η χρήση της έννοιας της μεταβολής, στην παρούσα περίπτωση, δεν αφορά μια γενικότερη γλωσσική μεταβολή, που να έχει τη δύναμη να αλλάξει ή να ουδετερώσει το γένος όλων των [-έμψυχων] ουσιαστικών στην ΕΓ γενικότερα, αλλά μια υποσυνείδητη υπακοή των ομιλητών μας στις βασικότερες αρχές της πρωτοτυπικότητας με αποτέλεσμα να προκύπτουν οι ασυμφωνίες γένους που παρατηρήθηκαν στα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας.

Είναι πολύ ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι το κριτήριο που φαίνεται να χρησιμοποιήσαν τα παιδιά για να κατανέμουν το γένος στόχου συμφωνίας έχει να κάνει ξεκάθαρα με το σημασιολογικό χαρακτηριστικό του ουσιαστικού [±έμψυχο] και όχι με τα μορφολογικά του χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, βλέπουμε να αποδίδουν ουδέτερου γένους στόχο συμφωνίας σε αρσενικά ουσιαστικά όπως:

11. «χορός», «τοίχος», «πόντος», «μήνας», «χρόνος»

Η κίνηση αυτή συμβαδίζει με τις αρχές πρωτοτυπικότητας αφού όπως έχει ήδη σημειωθεί στο υποκεφάλαιο 2.2.3, τα αρσενικά ουσιαστικά που λήγουν σε -ς αλλά έχουν χαρακτηριστικό [-έμψυχο] κατατάσσονται στα μη πρωτοτυπικά ουσιαστικά.

Αναφορικά με τα θηλυκά ουσιαστικά, υπάρχει μία παρέκκλιση από την κατηγοριοποίηση ανάμεσα σε πρωτοτυπικά και μη πρωτοτυπικά που επιχειρήσαν στη θεωρία τους οι Α.Σ-Χ.Μ.(2003). Οι ομιλητές χρησιμοποιούν στόχο συμφωνίας ουδέτερου γένους και σε θηλυκά ουσιαστικά που συγκαταλέγονται στα

³² Εκτενής παρουσίαση της θεωρίας της πρωτοτυπικότητας στο υποκεφάλαιο 2.2.3.

πρωτοτυπικά, αφού παρόλο που είναι [-έμψυχα], θεωρούνται αφηρημένα ουσιαστικά που δηλώνουν συλλογικότητα, ενέργεια, κ.τ.λ.:

12. «τέχνη», «Ρωσία», «ομάδα», «παρουσίαση», «γυμναστική»

Η παρατήρηση αυτή ενισχύει την άποψη ότι οι ομιλητές μας, στις περιπτώσεις που εκφράζουν λάθος στόχο συμφωνίας γένους, επηρεάζονται σχεδόν αποκλειστικά από το χαρακτηριστικό [\pm έμψυχο]. Το χαρακτηριστικό αυτό σύμφωνα με τις ΑΣΧΜ(2003:40) αποδεικνύεται ισχυρότερο από άλλα σημασιολογικά χαρακτηριστικά. Η σημαντική επιρροή του εν λόγω χαρακτηριστικού υπογραμμίζεται παρατηρώντας ότι τα ελάχιστα λάθη στην απόδοση στόχου συμφωνίας γένους των ουδέτερων ουσιαστικών είναι όταν αυτά έχουν το χαρακτηριστικό [+έμψυχο] (παράδειγμα 13). Φαίνεται ότι τα παιδιά έχουν επαναδομήσει το σύστημα του γένους, βάση της σημασίας. Το γεγονός ότι επιχειρούν μεταβολές, ακόμη και στα λίγα ουδέτερα ουσιαστικά με το χαρακτηριστικό [+έμψυχο], αποδίδοντάς τους στόχους συμφωνίας με αρσενικό ή θηλυκό γένος, ενισχύει περαιτέρω την πιο πάνω άποψη.

13. «μία κοριτσάκι», «μικρούς παιδιά»

Αξίζει επίσης να σημειώσουμε ότι στις περιπτώσεις που εκφράζονται αγγλικές λέξεις με ελληνικούς στόχους συμφωνίας, αυτοί ήταν σε ουδέτερο γένος για την συντριπτική πλειοψηφία³³ των ουσιαστικών με χαρακτηριστικό [-έμψυχο]:

14. «ένα scene», «ένα movie», «το δικό μας song», «το tv», «το World War II», «το Art εν καλόν», κ.α.

Παρέκκλιση αποτελούν εκείνα τα επτά ουδέτερα ουσιαστικά (παράδειγμα 9) που αποδόθηκαν στο θηλυκό γένος. Δεν αποκλείεται όμως να υπόκεινται και αυτά σε επιρροές βασισμένες στην αρχή της πρωτοτυπικότητας. Όπως αναφέρθηκε και

³³ Από τα 56 ουσιαστικά μόνο το ένα, ενώ είναι [-έμψυχο], χρησιμοποιήθηκε στόχος συμφωνίας θηλυκού γένους: «κάποιες martial arts»

προηγουμένως ίσως τα λάθη αυτά να μπορούν να εξηγηθούν λόγω της μεγάλης συχνότητας των καταλήξεων –α και –ες στην ΕΓ. Αυτή η υπόθεση υποστηρίζει την επισήμανση στο Mastropavliou-Tsimpli (2011:36) ότι η έννοια της πρωτοτυπικότητας σχετίζεται στενά, αν και δεν καθορίζεται, από τη συχνότητα.

Η περίπτωση αυτών των επτά ουσιαστικών αποτελεί όπως προαναφέρθηκε μία μικρή παρέκκλιση στα αποτελέσματά μας, όπου η φωνολογική πλευρά μιας πρωτοτυπικής κατηγορίας έχει μεγαλύτερη ισχύ από τη σημασιολογική, ώστε να επηρεάσει στην απόδοση λανθασμένης συμφωνίας γένους. Ως κανονικότητα όμως, μπορεί να περιγραφεί η υπερίσχυση του σημασιολογικού παράγοντα, που ερμηνεύεται ως [±έμψυχο] και ο συσχετισμός του ουδέτερου γένους με το χαρακτηριστικό [-έμψυχο].

Η διαπίστωση ότι το ουδέτερο γένος συνδέεται πολύ στενά με το χαρακτηριστικό [-έμψυχο] είναι ξεκάθαρη στο ΑΣ-ΧΜ (τόμος), όπου σημειώνονται οι τάσεις απόδοσης του ουδέτερου γένους σε ουσιαστικά με το σημασιολογικό χαρακτηριστικό [-έμψυχο], τα οποία όμως ανήκουν μορφολογικά στις τάξεις των αρσενικών και θηλυκών. Κατά τις ΑΣ-ΧΜ «η γλώσσα τείνει να ομαδοποιήσει στην κατηγορία του ουδέτερου τα ονόματα με χαρακτηριστικό [-έμψυχο], γεγονός καθοριστικό για τη διαμόρφωση της πρωτοτυπικής τάξης των ουδετέρων».

Είναι επίσης, πολύ ενδιαφέρον να δούμε το ποσοστό επιτυχημένης ή μη συμφωνίας γένους ανάμεσα σε συγκεκριμένους ομιλητές. Το Γράφημα 1 δείχνει ότι όλοι οι ομιλητές έχουν ένα ποσοστό ανεπιτυχούς συμφωνίας γένους. Πέραν αυτού όμως, φανερώνει και τη μεγάλη απόκλιση ανάμεσα στο μέγιστο και ελάχιστο ποσοστό λάθος συμφωνίας (31%-3%). Αυτό δημιουργεί ερωτήματα σχετικά με το τι θα μπορούσε να προκαλεί αυτή τη μεγάλη διαφορά. Μελετώντας το γλωσσικό προφίλ των παιδιών θα μπορούσαμε να εστιάσουμε σε τρία σημεία:

α. τον τόπο γέννησης των παιδιών

β. την ηλικία που αρχίζουν να εκτίθενται στην ΕΓ (age of onset)

γ. την ποιότητα και την ποσότητα έκθεσης (και με την έννοια του language input) στην ΕΓ

Όσον αφορά το πρώτο σημείο, ήδη αναφέρθηκε ότι οι ομιλητές που επιλέχθηκαν, είτε γεννήθηκαν στην Κύπρο, είτε γεννήθηκαν στην Αγγλία και μετοίκησαν στην Κύπρο τα πρώτα χρόνια της ζωής τους. Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι τα παιδιά με το μεγαλύτερο ποσοστό λαθών στη συμφωνία γένους, γεννήθηκαν στην Αγγλία, ενώ στην άλλη άκρη με τα μικρότερα ποσοστά λαθών βρίσκουμε παιδιά που γεννήθηκαν στην Κύπρο. Επισημαίνεται ότι ο συσχετισμός της χώρας γέννησης και του ποσοστού λάθος συμφωνίας ισχύει με τον ίδιο τρόπο για όλους τους ομιλητές, πλην δύο περιπτώσεων³⁴.

Σχετικά με το δεύτερο σημείο, τα πράγματα δεν είναι και τόσο ξεκάθαρα. Στο ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσαν τα παιδιά με τους γονείς τους, φαίνεται ότι 6 από τα 8 παιδιά εκτέθηκαν και στις δύο γλώσσες από 0 ετών. Τα δύο παιδιά που εκτέθηκαν αρχικά μόνο στην Αγγλική γλώσσα ήταν ο Α. (10 ετών) με ποσοστό λάθος συμφωνίας 31% και ο Γ. (11 ετών) με ποσοστό λάθος συμφωνίας 6%. Φαίνεται λοιπόν ότι η ηλικία που εκτέθηκαν στην ΕΓ (age of onset) δεν αποτελεί το σημαντικότερο κριτήριο για την ομαλή κατάκτηση της συμφωνίας του γραμματικού γένους.

Παρατίθεται λοιπόν η υπόθεση ότι αυτό που επηρεάζει τα παιδιά ως προς την κατάκτηση και τη σωστή απόδοση της συμφωνίας τους γένους είναι αυτό στο οποίο αναφέρονται οι S. και συν. (2014) ως «language input». Φαίνεται ότι η ποιότητα αλλά και η ποσότητα της έκθεσης στην ΕΓ, σε συνδυασμό φυσικά και με τα υπόλοιπα δύο σημεία, επηρεάζουν την ομαλότητα και την ταχύτητα με την οποία

³⁴ Ο Α. (9 ετών) γεννήθηκε στην Κύπρο, αλλά έχει μεγαλύτερο ποσοστό λάθος συμφωνίας από τη Θ. (7 ετών) που γεννήθηκε στην Αγγλία και έζησε εκεί τα πρώτα 4 χρόνια της ζωής της.

κατακτάται το γένος σε αυτούς τους ομιλητές. Επισημαίνεται ωστόσο, ότι η παρούσα έρευνα δεν εστιάζει στους λόγους για τους οποίους η κατάκτηση της συμφωνίας του γένους μένει ανολοκλήρωτη σε αυτούς τους ομιλητές και ότι οι προαναφερθείσες παρατηρήσεις προκύπτουν αναλύοντας τα αποτελέσματα, σε συνδυασμό με τα στοιχεία που συλλέχθηκαν σχετικά με το γλωσσικό προφίλ των ομιλητών. Ο συγκεκριμένος προβληματισμός θα μπορούσε να αποτελέσει πεδίο για εκτενέστερη έρευνα με εγκυρότερα αποτελέσματα, εκτός της παρούσας διατριβής.

Κεφάλαιο 7

Επίλογος

7.1 Απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα

Φαίνεται ότι, με βάση τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, επαληθεύεται η υπόθεση που παρατέθηκε στο κεφάλαιο 3, όσον αφορά το πρώτο και βασικό ερώτημα, εάν δηλαδή παρουσιάζεται το φαινόμενο της μη συμφωνίας γένους ανάμεσα στο ουσιαστικό-ελεγκτή και στους στόχους συμφωνίας, στον λόγο των δίγλωσσων ομιλητών μας. Από τα 623 ελληνικά ουσιαστικά με στόχο συμφωνίας, τα 90 προσδιορίζονται με λάθος συμφωνία. Αυτό ανάγεται σε ποσοστό 14% του συνόλου των ουσιαστικών με τους πιο πάνω περιορισμούς (Πίνακας 9).

Εάν συνδυαστεί το μέγεθος αυτού του ποσοστού (14%) μαζί με το εύρημα ότι το φαινόμενο της ασυμφωνίας παρουσιάζεται σε όλους ανεξαιρέτως τους ομιλητές που αποτέλεσαν το δείγμα μας, μπορεί το φαινόμενο αυτό να χαρακτηριστεί ως συστηματικό, απαντώντας έτσι στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα (Το φαινόμενο της μη συμφωνίας γένους χαρακτηρίζεται ως «σποραδικό» ή ως «συστηματικό»);).

Ένα σημαντικό εύρημα που απαντά στο τρίτο ερώτημα (Πώς επηρεάζεται η συμφωνία και αν προκύπτει η υπερχρήση ενός συγκεκριμένου γένους;) αυτής της έρευνας είναι ότι διαφαίνεται μία αυξημένη τάση υπέρ του ουδετέρου (Γαβριηλίδου-Ευθυμίου,2003:192) που συνδέεται άμεσα με το χαρακτηριστικό [-έμψυχο].

Η ανάλυση του ευρήματος που παρουσιάζεται πιο πάνω ως απάντηση στο ερώτημα 3, αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε και στο κεφάλαιο 3, την απάντηση του 4^{ου} ερωτήματος (Πώς μπορεί να εξηγηθεί η υπερχρήση του ουδέτερου;). Το αποτέλεσμα των μετρήσεων ήταν ξεκάθαρο. Το 96% των αρσενικών ουσιαστικών με λάθος συμφωνία στόχου, με χαρακτηριστικό [-έμψυχο] αποδόθηκαν στο ουδέτερο γένος. Το 100% των θηλυκών ουσιαστικών με λάθος συμφωνία στόχου, με χαρακτηριστικό [-έμψυχο] αποδόθηκαν επίσης στο ουδέτερο γένος. Ενώ το ουδέτερο γένος παρουσιάστηκε με το μικρότερο ποσοστό λάθος συμφωνίας (10%), συγκρινόμενο με τα υπόλοιπα δύο γένη.

Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας παρουσιάζουν το ουδέτερο γένος ως το πιο ανθεκτικό, ασημάδευτο και ως το γένος με την ευρύτερη κατανομή. Η έρευνά μας επιβεβαιώνει την άποψη των ΑΣ&ΧΜ(2003:47) ότι το πιο πάνω συμπέρασμα προκύπτει από τη συχνότητα του ουδέτερου γένους στα [-έμψυχα] και από το ότι αποτελεί το γένος της διαγλώσσας κατά την εκμάθηση της ΝΕ³⁵.

Στο κεφάλαιο 6 έγινε μία προσπάθεια να ερμηνευτεί το φαινόμενο αυτό ως μια γλωσσική μεταβολή, που λαμβάνει χώρα στη γλωσσική συμπεριφορά της υπό μελέτη δίγλωσσης ομάδας ομιλητών, υπακούοντας στα κριτήρια της πρωτοτυπικότητας. Επισημάνθηκε επίσης ότι για τους ομιλητές μας, μεγαλύτερη επιρροή για τη μεταβολή που περιγράφηκε πιο πάνω, αποτελεί το σημασιολογικό χαρακτηριστικό [\pm έμψυχο], με μία ξεκάθαρη τάση να αποδίδεται το χαρακτηριστικό [-έμψυχο] στην πρωτοτυπική τάξη των ουδετέρων.

³⁵ Βλ. και Τσιμπλή (2003)

7.2 Τα «σποραδικά φαινόμενα»

Κατά τη συλλογή, μεταγραφή και κατηγοριοποίηση των δεδομένων που συνελέγησαν, παρουσιάστηκαν και κάποια άλλα, ενδιαφέροντα στοιχεία τα οποία μπορούν να χαρακτηριστούν ως «σποραδικά φαινόμενα», είτε επειδή δεν εμφανίστηκαν σε όλους τους ομιλητές, ή/και επειδή δεν παρουσιάστηκαν με την απαιτούμενη συχνότητα, ώστε να χαρακτηριστούν ως «συστηματικά». Έχει όμως ενδιαφέρον να προσέξουμε τα «σποραδικά φαινόμενα» που παρατηρήθηκαν, τα οποία αξίζει να τύχουν περαιτέρω έρευνας έξω από την παρούσα μελέτη, όσο αφορά τη γλωσσική συμπεριφορά της συγκεκριμένης ομάδας ομιλητών. Πιο κάτω παρατίθεται μια λίστα αυτών των φαινομένων, η οποία συμπληρώνεται με κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα:

i. ασυμφωνίες πτώσεων

15. Λ. (10 ετών): *Τζιαι λαλώ της δασκάλας, «Πηαίνω στην γραμμήν του τούντην τάξην.»* (αντί «τούντης τάξης»/ «αυτής της τάξης»)

16. Γ.(11 ετών): *Εεμμ... μου αρέσει τη μάππα.* (αντί «η μάππα»)

ii. ασυμφωνίες αριθμού

Οι ασυμφωνίες αυτές συνήθως συνδυάζονται και με ασυμφωνίες γένους:

17. Β. (11 ετών): *«Κάποια (είδη χορών) βλέπεις έσιει σχέση με το αλλό.»* (αντί «έχουν σχέση με τα άλλα (είδη χορών)).

18. Θ.(7 ετών):*Τζιαι μετά βάλλουν το γαρίδες μες το πιάτον.* (αντί «τες/τις γαρίδες»)

iii. μη σταθερότητα / ασυμφωνία στο ποιόν ενεργείας που συχνά συνδέεται και με λανθασμένη χρήση των χρόνων:

19. ΣΑ: Τι άλλο σου αρέσει να κάνεις τα απογεύματα εκτός από αυτά που μου είπες;

Γ. (11 ετών): Αρέσει μου να παίζω πας το *i pad* μου, να φάω φαί και να πάω έξω να παίζω μπάπα στην αυλή μου... να παίζω με τον σκύλο μου. (χρησιμοποιεί συνοπτικό αντί εξακολουθητικό ρηματικό τύπο)

20. Α. (9 ετών): Ήταν ωραία να ήμασταν δαμέ (στο τοπίο της εικόνας που τους δόθηκε) να παίζουμε μέσα στο άμμον (αντί: «να παίζαμε»).

21. Λ. (10 ετών): (συνομιλία με Γ.(1) σχετικά με το τι θα έκαναν στο εξωτικό νησί) «Εννά παίζουμε μπάπαν τζιαι (εν)να φάμεν hot dogs ούλλη μέρα.» (αντί: «εννά παίζαμεν μπάπα τζιαι να τρώαμεν hot dogs ούλλη μέρα).

iv. Παρατονισμοί λέξεων

22. Ζ. (11 ετών): «Έπηγε με τη... she went with her parents (...).»

23. Σ. (10 ετών) «(...) και μετά έκαμαμεν πρακτικήν έναν τραούδιν που μας έδωκεν η κυρία Φλώρα.»

v. Κλίση απρόσωπου και άκλιτου ρήματος «πρέπει»

24. Θ. (7 ετών): «(...) τζιαι κάμνουμε τα πράματα μας, που πρέπουμε να κάμουμε τζιαι μετά πρέπουμε να (γ)ράψουμε τι λαλεί μας η μάμμα.»

25. Ζ. (11 ετών): «Εμμ...πρέπουμε να κάμουμε πιο scary dress up.»

Τέλος παραθέτω ένα φαινόμενο που προέκυψε ως «συστηματικό» αλλά δε θα τύχει ανάλυσης στην παρούσα εργασία:

vi. αρκετά συχνή παρεμβολή αγγλικών λέξεων και εκφράσεων στον λόγο (code switching)

26. Ζ. (11 ετών): «Ναι, it happened very quickly. She screamed and then έτρεχε μέσα στο restaurant που 'μαστε και she was bleeding.»

27. Β. (11 ετών): « (στο κλασικό μπαλέτο) (...) πρέπει να ν... πώς το λαλείς... τέλεια strict. Ενώ το σύγχρονο είσαι πιο free...»

Τα φαινόμενα αυτά που εμφανίστηκαν στα δεδομένα της έρευνας, δεν μπορούν παρά να ενισχύσουν την άποψη ως προς τη μη ολοκλήρωση της κατάκτησης της γλώσσας από τους υπό μελέτη ανήλικους δίγλωσσους ομιλητές. Επιπρόσθετα, ενισχύουν την υπόθεση που διατυπώθηκε στο εισαγωγικό κεφάλαιο περί κληροδότησης των χαρακτηριστικών της «γλώσσας κληρονομιάς» των «Αγγλο-Κύπριων» γονιών στα παιδιά τους, ακόμα κι αν δεν μεγάλωνουν στο ίδιο με αυτούς γλωσσικό περιβάλλον. Η υπόθεση αυτή αποτελεί ένα πολύ ενδιαφέρον πεδίο για έρευνα, αφού η ΕΓ που χρησιμοποιεί η συγκεκριμένη ομάδα ομιλητών, δεν έχει τύχει εκτενούς μελέτης.

Από τη λίστα με τα «σποραδικά φαινόμενα» που παρατέθηκε πιο πάνω, ιδιαίτερη προσοχή αξίζει να δοθεί στην ασυμφωνία πτώσεων. Παρατηρήθηκε ότι αποδίδεται η αιτιατική πτώση σε ουσιαστικά σε ρόλο υποκειμένου (τα οποία κανονικά αποδίδονται στην ονομαστική), όταν αυτά έχουν το χαρακτηριστικό [- έμψυχο] (παραδείγματα 14 και 15). Αναμφισβήτητα όμως, το θέμα του συσχετισμού του χαρακτηριστικού [±έμψυχο] με τη λάθος απόδοση πτώσης στη γλώσσα αυτής της κατηγορίας ομιλητών, χρήζει περαιτέρω έρευνας, προς εξασφάλιση ασφαλών και έγκυρων συμπερασμάτων.

7.3 Επιλογικές Παρατηρήσεις

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνουν τη γενική άποψη ότι η συμφωνία γένους ανάμεσα στο ουσιαστικό-ελεγκτή και στον/στους στόχο/στόχους συμφωνίας αποτελεί για τους δίγλωσσους ομιλητές της ΕΓ ένα πεδίο με αρκετές δυσκολίες. Όσον αφορά τη συγκεκριμένη ομάδα ομιλητών, έδειξε ότι παρόλο που

το χαρακτηριστικό του γένους είναι ενεργοποιημένο από τα πρώτα κιάλας στάδια της κατάκτησης της γλώσσας, οι ομιλητές φαίνεται να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη διάκριση του γραμματικού από το φυσικό γένος. Υποσυνείδητα, χρησιμοποιούν τις αρχές της πρωτοτυπικότητας για να κατατάξουν τα ουσιαστικά με το χαρακτηριστικό [- έμψυχο] στο ουδέτερο γένος. Η ερμηνεία της προβληματικής κατάκτησης του γένους, εκ μέρους των ομιλητών αυτών, καθίσταται δυνατή, εάν λάβουμε υπόψη το γλωσσικό περιβάλλον των παιδιών αυτών, σε συνάθροιση με τις γλωσσικές επιρροές από τη «γλώσσα κληρονομιάς» που χρησιμοποιούν οι γονείς τους.

Η προσεκτική παρατήρηση των ασυμφωνιών γένους στη παραγωγή λόγου των δίγλωσσων αυτών παιδιών, δε θα πρέπει να επισκιάσει το ποσοστό ορθής συμφωνίας που πέτυχαν, η οποία ανέρχεται στο 86 % του συνόλου των ουσιαστικών, με στόχους συμφωνίας. Αυτό δείχνει ότι οι ασυμφωνίες στο γένος αποτελούν απλά μία τάση στη γλωσσική τους συμπεριφορά, η οποία, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης, μπορεί να ερμηνευτεί ως μία υποσυνείδητη εναρμόνιση με τις αρχές της πρωτοτυπικότητας. Τα αποτελέσματα που παρουσιάστηκαν σε αυτή τη μελέτη μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για προβληματισμό ως προς την απόδοση του γραμματικού γένους γενικότερα, όπως επίσης μπορούν να συσχετιστούν με τις γλωσσικές μεταβολές που βρίσκονται σε εξέλιξη σε αυτόν τον τομέα.

Παράρτημα Α'

Πίνακες Αποτελεσμάτων ανά ομιλητή

1. Γ.

Πίνακας 1. Σύνολο ουσιαστικών που παράχθηκαν.

	N	%
Αρσενικά	23	32
Θηλυκά	27	38
Ουδέτερα	13	18
Αγγλικά	8	11
ΣΥΝΟΛΟ	71	100

Πίνακας 2. Κατανομή σωστής και λάθος συμφωνίας ανά γένος ουσιαστικού.

	Σωστή συμφωνία		Λάθος συμφωνία	
	N	%	N	%
Αρσενικά	21	36	2	50
Θηλυκά	26	44	1	25
Ουδέτερα	12	20	1	25
ΣΥΝΟΛΟ	59	100	4	100

Πίνακας 3. Γένος λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Θηλυκά	1	100	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	1	100
ΣΥΝΟΛΟ	1	100	0	0	1	100

Πίνακας 4. Γένος λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	0	0	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	1	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	0	1	100

Πίνακας 5. Γένος λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα	Ζώα	Άψυχα

	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	0	0	0	0	0	0
Θηλυκά	0	0	0	0	1	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0		100	1	100

Πίνακας 6. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για όλα τα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	39	1
Αόριστο άρθρο	0	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	3	1
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	4	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	9	2
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	9	0
Αριθμητικό	2	0

Πίνακας 7. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	15	1
Αόριστο άρθρο	0	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	0	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	2	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	3	1
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	3	0
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 8. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	18	0
Αόριστο άρθρο	0	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	1	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	2	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	2	1
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	4	0
Αριθμητικό	2	0

Πίνακας 9. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	6	0
Αόριστο άρθρο	0	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	2	1
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	4	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	2	0
Αριθμητικό	0	0

2. Β.

Πίνακας 1. Σύνολο ουσιαστικών που παράχθηκαν.

	N	%
Αρσενικά	16	20
Θηλυκά	42	51
Ουδέτερα	22	27
Αγγλικά	2	2
ΣΥΝΟΛΟ	82	100

Πίνακας 2. Κατανομή σωστής και λάθος συμφωνίας ανά γένος ουσιαστικού.

	Σωστή συμφωνία		Λάθος συμφωνία	
	N	%	N	%
Αρσενικά	7	10	9	75
Θηλυκά	40	59	2	17
Ουδέτερα	21	31	1	8
ΣΥΝΟΛΟ	68	100	12	100

Πίνακας 3. Γένος λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Θηλυκά	0	0	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	9	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	0	9	100

Πίνακας 4. Γένος λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	0	0	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	2	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	0	2	100

Πίνακας 5. Γένος λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	0	0	0	0	0	0
Θηλυκά	0	0	0	0	1	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0		100	1	100

Πίνακας 6. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για όλα τα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	44	8
Αόριστο άρθρο	2	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	18	5
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	4	2
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	7	2
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	3	0
Αριθμητικό	5	0

Πίνακας 7. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	9	6
Αόριστο άρθρο	1	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	5	4
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	3	2
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	1	0
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 8. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	23	2
Αόριστο άρθρο	1	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	7	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	4	2
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	3	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	1	0
Αριθμητικό	5	0

Πίνακας 9. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	12	0
Αόριστο άρθρο	0	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	6	1
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	1	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	1	0
Αριθμητικό	0	0

3. Κ.

Πίνακας 1. Σύνολο ουσιαστικών που παράχθηκαν.

	N	%
Αρσενικά	3	4
Θηλυκά	43	60
Ουδέτερα	23	32
Αγγλικά	3	4
ΣΥΝΟΛΟ	72	100

Πίνακας 2. Κατανομή σωστής και λάθος συμφωνίας ανά γένος ουσιαστικού.

	Σωστή συμφωνία		Λάθος συμφωνία	
	N	%	N	%
Αρσενικά	2	3	1	50
Θηλυκά	42	63	1	50
Ουδέτερα	23	34	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	67	100	2	100

Πίνακας 3. Γένος λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Θηλυκά	0	0	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	1	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	0	1	100

Πίνακας 4. Γένος λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	0	0	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	1	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	0	1	100

Πίνακας 5. Γένος λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	0	0	0	0	0	0
Θηλυκά	0	0	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	0	0	0

Πίνακας 6. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για όλα τα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	40	1
Αόριστο άρθρο	3	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	19	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	7	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	6	1
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	2	0
Αριθμητικό	1	0

Πίνακας 7. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	3	1
Αόριστο άρθρο	0	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	0	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	0	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	0	0
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 8. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	22	0
Αόριστο άρθρο	3	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	10	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	5	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	6	1
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	1	0
Αριθμητικό	1	0

Πίνακας 9. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	15	0
Αόριστο άρθρο	0	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	9	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	2	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	0	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	1	0
Αριθμητικό	0	0

4. Ζ.

Πίνακας 1. Σύνολο ουσιαστικών που παράχθηκαν.

	N	%
Αρσενικά	12	17
Θηλυκά	21	29
Ουδέτερα	19	26
Αγγλικά	20	28
ΣΥΝΟΛΟ	72	100

Πίνακας 2. Κατανομή σωστής και λάθος συμφωνίας ανά γένος ουσιαστικού.

	Σωστή συμφωνία		Λάθος συμφωνία	
	N	%	N	%
Αρσενικά	9	24	3	21
Θηλυκά	14	37	7	50
Ουδέτερα	15	39	4	29
ΣΥΝΟΛΟ	38	100	14	100

Πίνακας 3. Γένος λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Θηλυκά	2	100	1	100	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	2	100	1	100	0	100

Πίνακας 4. Γένος λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	4	100	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	3	100
ΣΥΝΟΛΟ	4	100	0	100	3	100

Πίνακας 5. Γένος λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	1	100	0	0	0	0
Θηλυκά	0	0	0	0	3	100
ΣΥΝΟΛΟ	1	100	0	100	3	100

Πίνακας 6. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για όλα τα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	26	4
Αόριστο άρθρο	6	2
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	6	3
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	3	1
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	7	4
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	2	1
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 7. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	8	2
Αόριστο άρθρο	1	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	0	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	2	2
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	0	0
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 8. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	9	2
Αόριστο άρθρο	2	2
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	3	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	2	1
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	2	1
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	2	1
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 9. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	9	0
Αόριστο άρθρο	3	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	3	3
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	1	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	3	1
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	0	0
Αριθμητικό	0	0

5. Λ.

Πίνακας 1. Σύνολο ουσιαστικών που παράχθηκαν.

	N	%
Αρσενικά	21	27
Θηλυκά	26	33
Ουδέτερα	23	30
Αγγλικά	8	10
ΣΥΝΟΛΟ	78	100

Πίνακας 2. Κατανομή σωστής και λάθος συμφωνίας ανά γένος ουσιαστικού.

	Σωστή συμφωνία		Λάθος συμφωνία	
	N	%	N	%
Αρσενικά	12	25	9	41
Θηλυκά	14	29	12	54
Ουδέτερα	22	46	1	5
ΣΥΝΟΛΟ	48	100	22	100

Πίνακας 3. Γένος λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Θηλυκά	0	0	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	9	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	0	9	100

Πίνακας 4. Γένος λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	1	100	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	11	100
ΣΥΝΟΛΟ	1	100	0	0	11	100

Πίνακας 5. Γένος λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	0	0	0	0	0	0
Θηλυκά	0	0	0	0	1	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	100	1	100

Πίνακας 6. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για όλα τα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	24	3
Αόριστο άρθρο	10	7
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	4	2
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	3	3
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	9	4
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	5	1
Αριθμητικό	7	1

Πίνακας 7. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	4	0
Αόριστο άρθρο	7	6
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	1	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	1	1
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	2	0
Αριθμητικό	1	1

Πίνακας 8. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	14	3
Αόριστο άρθρο	1	1
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	1	1
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	3	3
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	4	3
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	2	1
Αριθμητικό	2	0

Πίνακας 9. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	6	0
Αόριστο άρθρο	2	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	2	1
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	4	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	1	0
Αριθμητικό	4	0

6. Θ.

Πίνακας 1. Σύνολο ουσιαστικών που παράχθηκαν.

	N	%
Αρσενικά	8	14
Θηλυκά	27	46
Ουδέτερα	23	39
Αγγλικά	1	2
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

Πίνακας 2. Κατανομή σωστής και λάθος συμφωνίας ανά γένος ουσιαστικού.

	Σωστή συμφωνία		Λάθος συμφωνία	
	N	%	N	%
Αρσενικά	7	15	1	8
Θηλυκά	17	37	10	83
Ουδέτερα	22	48	1	8
ΣΥΝΟΛΟ	46	100	12	100

Πίνακας 3. Γένος λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Θηλυκά	0	0	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	1	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	0	1	100

Πίνακας 4. Γένος λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	0	0	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	10	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	0	10	100

Πίνακας 5. Γένος λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	0	0	0	0	0	0
Θηλυκά	1	100	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	1	100	0	0	0	0

Πίνακας 6. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για όλα τα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	41	4
Αόριστο άρθρο	6	2
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	2	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	4	1
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	7	5
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 7. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	5	1
Αόριστο άρθρο	2	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	0	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	1	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	1	0
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 8. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	18	3
Αόριστο άρθρο	1	1
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	0	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	2	1
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	6	5
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 9. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	18	0
Αόριστο άρθρο	3	1
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	2	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	1	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	0	0
Αριθμητικό	0	0

7. Σ.

Πίνακας 1. Σύνολο ουσιαστικών που παράχθηκαν.

	N	%
Αρσενικά	31	13
Θηλυκά	114	48
Ουδέτερα	69	29
Αγγλικά	26	11
ΣΥΝΟΛΟ	240	100

Πίνακας 2. Κατανομή σωστής και λάθος συμφωνίας ανά γένος ουσιαστικού.

	Σωστή συμφωνία		Λάθος συμφωνία	
	N	%	N	%
Αρσενικά	26	13	5	25
Θηλυκά	100	52	14	70
Ουδέτερα	68	35	1	2
ΣΥΝΟΛΟ	194	100	20	100

Πίνακας 3. Γένος λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Θηλυκά	0	0	0	0	1	20
Ουδέτερα	0	0	0	0	4	80
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	0	5	100

Πίνακας 4. Γένος λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	1	20	0	0	0	0
Ουδέτερα	4 ³⁶	80	0	0	9	100
ΣΥΝΟΛΟ	5	100	0	0	9	100

Πίνακας 5. Γένος λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	0	0	0	0	0	0
Θηλυκά	0	0	0	0	1	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	100	1	100

³⁶ «καλύτερα φίλη», τρεις φορές
«ένα θεάρα»

Πίνακας 6. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για όλα τα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	115	6
Αόριστο άρθρο	24	6
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	31	5
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	20	2
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	12	1
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	23	3
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 7. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	14	2
Αόριστο άρθρο	7	1
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	4	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	3	1
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	2	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	2	1
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 8. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	57	4
Αόριστο άρθρο	10	5
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	20	4
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	14	1
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	6	1
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	11	2
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 9. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	44	0
Αόριστο άρθρο	7	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	7	1
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	3	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	4	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	10	0
Αριθμητικό	0	0

8. Α.

Πίνακας 1. Σύνολο ουσιαστικών που παράχθηκαν.

	N	%
Αρσενικά	6	33
Θηλυκά	7	39
Ουδέτερα	4	22
Αγγλικά	1	5
ΣΥΝΟΛΟ	18	100

Πίνακας 2. Κατανομή σωστής και λάθος συμφωνίας ανά γένος ουσιαστικού.

	Σωστή συμφωνία		Λάθος συμφωνία	
	N	%	N	%
Αρσενικά	5	38	1	25
Θηλυκά	4	31	3	75
Ουδέτερα	4	31	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	13	100	4	100

Πίνακας 3. Γένος λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Θηλυκά	0	0	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	1	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	0	1	100

Πίνακας 4. Γένος λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	0	0	0	0	0	0
Ουδέτερα	0	0	0	0	3	100
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	100	3	100

Πίνακας 5. Γένος λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Ανθρώπινα		Ζώα		Άψυχα	
	N	%	N	%	N	%
Αρσενικά	0	0	0	0	0	0
Θηλυκά	0	0	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	0	0	0	0	0	0

Πίνακας 6. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για όλα τα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	10	3
Αόριστο άρθρο	1	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	3	1
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	1	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	8	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	1	0
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 7. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για αρσενικά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	3	1
Αόριστο άρθρο	0	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	1	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	1	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	1	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	1	0
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 8. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για θηλυκά ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	5	2
Αόριστο άρθρο	0	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	2	1
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	6	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	0	0
Αριθμητικό	0	0

Πίνακας 9. Είδη στόχων λάθος συμφωνίας για ουδέτερα ουσιαστικά.

	Σύνολο	Λάθος
Οριστικό άρθρο	2	0
Αόριστο άρθρο	1	0
Επίθετο σε θέση τροποποιητή	0	0
Επίθετο σε θέση κατηγορουμένου	0	0
Αντωνυμία σε θέση τροποποιητή	1	0
Αντωνυμία με λειτουργία αναφοράς	0	0
Αριθμητικό	0	0

Παράρτημα Β'

Ερωτηματολόγιο: Αξιολόγηση ως προς την έκθεση στην ΑΓ και στην

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Όνομα παιδιού:

Ηλικία:

Οδηγία: Κυκλώστε τη σωστή απάντηση:

1. Σε ποια ή ποιες γλώσσα/ες εκτέθηκε το παιδί από 0 ετών; **Αγγλική Ελληνική Και τις δύο**
2. Σε ποια ή ποιες γλώσσα/ες εκτέθηκε το παιδί από 2-4 ετών; **Αγγλική Ελληνική Και τις δύο**
3. α. Ποια ή ποιες γλώσσα/ες χρησιμοποιεί στο οικογενειακό του/της περιβάλλον;

Αγγλική Ελληνική Και τις δύο

β. Σε τι ποσοστό (περίπου) χρησιμοποιούν την κάθε γλώσσα;

Αγγλικά: 0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

Ελληνικά: 0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

4. Ποια ή ποιες γλώσσα/ες χρησιμοποιεί στο σχολείο; **Αγγλική Ελληνική Και τις δύο**
5. Με ποια ή ποιες γλώσσα/ες έρχεται σε επαφή μέσω τηλεόρασης/διαδικτύου;
6. Με ποια ή ποιες γλώσσα/ες έρχεται σε επαφή στις απογευματινές του/της δραστηριότητες;

Αγγλική Ελληνική Και τις δύο

Αγγλική Ελληνική Και τις δύο

7. ***Ερώτηση προς το παιδί:** Αισθάνεσαι ότι:
 - I. Χρησιμοποιείς το ίδιο «σωστά» και άνετα και τις δύο γλώσσες
 - II. Χρησιμοποιείς πιο «σωστά» και άνετα την Αγγλική
 - III. Χρησιμοποιείς πιο «σωστά» και άνετα την Ελληνική

Σας ευχαριστώ

Παράρτημα Γ'

Η εικόνα³⁷ που δόθηκε ως
αφορμή συζήτησης μεταξύ
ομιλητών

³⁷ Από Google Images: <http://500honeymoondestinations.com/wp-content/uploads/2015/12/savaii-island.jpg>

Βιβλιογραφία

- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. & Μητσιάκη, Μ. (2012). Πόσες ψήφοι στον ψήφο; Γλωσσική αυτορρύθμιση και εν εξελίξει αλλαγή του γραμματικού γένους στη ΝΕ. Στο Gavriilidou, Z., Efthymiou, A., Thomadaki, E., Kampakis-Voukiouklis, P. (eds), *Selected papers of the 10th ICGL*. (σελ. 638-648). Greece, Komotini: Democritous University of Thrace
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Α., Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (2003). Συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις στο γένος της Ελληνικής. Μία θεωρητική προσέγγιση. Στο Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ράλλη, Α., Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (εκδ), *Το Γένος*. (σελ.13-56). Αθήνα: Πατάκης.
- Beardsmor, B.H. (1982). *Bilingualism: Basic Principles*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Γαβριηλίδου, Ζ. & Ευθυμίου, Α. (2003). Η κατάκτηση του γένους της ελληνικής από παιδιά προσχολικής ηλικίας. Πιλοτική μελέτη. Στο Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ράλλη, Α., Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (εκδ) *Το Γένος*. (σελ.190-207). Αθήνα: Πατάκης.
- Corbett, G.G. (2013). Sex-based and Non-sex-based Gender Systems. In: Dryer, Matthew S. & Haspelmath, Martin (eds.) *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο <http://wals.info/chapter/31>, Accessed on 2017-06-03.)
- Corbett, G.G. (2006). Gender, grammatical. In: Brown, Keith (ed.) *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. (2nd Edition) (pp. 749-756). Oxford: Elsevier. (Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο: <https://www.surrey.ac.uk/LIS/SMG/Gender%20grammatical.pdf>)
- Corbett, G.G. (1991). *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hawkins, R. (1998). Explaining the Difficulty of Gender Attribution for Speakers of English. Paper presented at EUROSOLA, Paris.
- Hawkins, R. & Franceschina, F. (2004). Explaining the acquisition and non-acquisition of determiner-noun gender concord in French and Spanish. In P. Prevost & J. Paradis (Eds.), *The acquisition of French in different contexts*. (pp. 175–205). Amsterdam: Benjamins.
- Holmes, V.M. & de la Batie, B.D. (1999). *Assignment of grammatical gender by native speakers and foreign language learners*. *Applied Psycholinguistics*, 20, 479–506.
- Ιωαννίδης, Π. 1990. Το ελληνικό παροιγιακό σχολείο στη Μ. Βρετανία και τα προβλήματά του. Στο *Πρακτικά του Πρώτου Διεθνούς Συμποσίου Κυπριακής Μετανάστευσης: Ιστορική και Κοινωνιολογική θεώρηση*. (σελ.179-190). Λευκωσία: Κέντρο Επιστημονικών Μελετών Κύπρου.

Karatsareas, P. (2014). *On the diachrony of Gender in Asia Minor Greek: The development of semantic agreement in Pontic*. *Language Sciences* 43, 77–101.

Karatsareas, P. (2015). (In)vulnerable morphosyntactic features in heritage languages: evidence from British Cypriot Greek. *In Morphological Variation and Contact Conference*. (2015) Greece: University of Patras.

Kavoukopoulos, F. (1996). Nouns, adjectives, and verbs: statistics and other remarks. In Katsimali, G., Kavoukopoulos, F.A. (Eds.), *Questions of the Modern Greek Language: A Didactic Approach*. (pp. 7-16) Rethymnon:University of Crete.

Κακριδή-Φερράρι, Μ. (2011). *Κοινωνιογλωσσολογία: Οι έρευνες του W. Labov. Πανεπιστημιακές Σημειώσεις*. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τομέας Γλωσσολογίας.

Καρυολαίμου, Μ. (1997). Η ελληνοκυπριακή κοινότητα της μεγάλης Βρετανίας. Στο *Η γλωσσική εκπαίδευση των ελλήνων μεταναστών* (τρίγλωσση έκδ., ελλ.-αγγλ.-γαλλ.), (σελ.71-77). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ & ΚΕΓ.

Labov, W. (1972). *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Mackridge, P. (1985). *The Modern Greek Language: A Descriptive Analysis of Standard Modern Greek*. London: Clarendon Press.

Mastropavlou, M. (2006). *The role of phonological salience and feature interpretability in the grammar of typically developing and language impaired children*. Ph.D. Dissertation, Aristotle University of Thessaloniki.

Mastropavlou, M. & Tsimpli, I. (2011). *The role of suffixes in grammatical gender assignment in Modern Greek: a psycholinguistic study*. *Journal of Greek Linguistics* 11, 27—55.

Montrul, S., Foote, R. & Perpiñán S. (2008). *Gender agreement in adult second language learners and Spanish heritage speakers: The effects of age and context of acquisition*. *Language Learning*, 58 (3), 503–553.

Πλεμμένου, Ε. (2003). Το γραμματικό γένος στην παραγωγή λόγου. Μια ψυχολογική προσέγγιση. Στο: Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ράλλη, Α., Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ., (εκδ.) *Το Γένος*. (σελ.208-233). Αθήνα: Πατάκης.

Ralli, A. (2000). *A feature-based analysis of Greek nominal inflection*. *Glossologia* 11-12, 201-227

Rodina, Y. & Westergaard, M. (2013). *The acquisition of Gender and declension class in a non-transparent system: Monolinguals and Bilinguals*. *Studia Linguistica* 67(1), 47-67

Ράλλη, Α. (2003). Ο καθορισμός του γραμματικού γένους στα ουσιαστικά της νέας ελληνικής. Στο Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ράλλη, Α., Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (εκδ) *Το Γένος*. (σελ.57-99). Αθήνα: Πατάκης.

Salamoura, A. & Williams, N.J. (2007). *The representation of grammatical gender in the bilingual lexicon: Evidence from Greek and German*. *Bilingualism: Language and Cognition*, 10(3), 257–275.

Stephany, U. (1997). The acquisition of Greek. In Slobin, D.I. (Ed.), *The Cross-linguistic Study of Language Acquisition*, vol. 4. (pp. 183–333) Erlbaum, Hillsdale, NJ.

Stephany, U. & Christofidou, A. (2008). *The Acquisition of Greek Case, Number, and Gender: A Usage-Based Approach*. Arbeitspapier 55 (Neue Folge). Allgemeine Sprachwissenschaft: University of Cologne.

Tsimpli, I.M. & Hulk, A. (2013). *Grammatical gender and the notion of default: Insights from language acquisition*. *Lingua* 137, 128-144.

Unsworth, S., Argyri, F., Cornips, L., Hulk, A., Sorace, A. & Tsimpli I.M. (2014). *The role of age of onset and input in early child bilingualism in Greek and Dutch*. *Applied Psycholinguistics* 35, 765-805.

Φούνταλης, Η.Χ. (2002). Εξέλιξη του Γραμματικού Γένους στις Ινδο-Ευρωπαϊκές Γλώσσες. *Proceedings of the Twenty-fourth Annual Conference of the Cognitive Science Society*. Virginia: Fairfax.

(Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο <http://www.foundalis.com/res/EkseliksiTouGenous.pdf>)

Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (2003). Γένος και συμφωνία στη νέα ελληνική. Στο: Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ράλλη, Α., Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ., (εκδ) *Το Γένος*. (σελ. 132-167). Αθήνα: Πατάκης.

Χριστοφίδου, Α. (2003). Γένος και κλίση στην ελληνική. Μια φυσική προσέγγιση. Στο: Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ράλλη, Α., Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ., (εκδ) *Το Γένος*. (σελ. 100-130). Αθήνα: Πατάκης.